

Ivan vitez Trnski.

(Spisal V. Cajnko.)

(Konec.)

Ko postane Trnski l. 1867. podpolkovnik in poročevalec pri glavnem vojnem poveljništvu v Zagrebu, sproži med domoljubi misel, da bi se osnoval

nov leposlovni list „Vienac“. Tako je

Trnski oče današnjega „Vienca“, kateri je letos stopil v 26. leto.

„Vienac“ je doživel od svojega začetka do današnjega dne različno usodo, milo in nemilo. Razni so mu bili uredniki, razni so-trudniki. Tudi smer njegova ni bila vedno jednaka, kakor ni iste vrste in iste cene njegova vsebina.

Z marsičim se nikakor ne vjemamo, kar tu ali tam naznanja ali objavlja ta list. A to je znano, da so mu bili

na strani skoro vsi boljši hrvaški pisatelji in da se je zato list vsaj trudil hoditi po srednji in zmerni poti umetnosti in vede. Drugi listi so vstali poleg njega, a so tudi izginili. „Vienac“

je doživel že častitljivo število let. Ker imamo tu priliko, izražamo le željo, da bi se „Vienac“ odločno oklepal načel svojega ustanovitelja, vi-

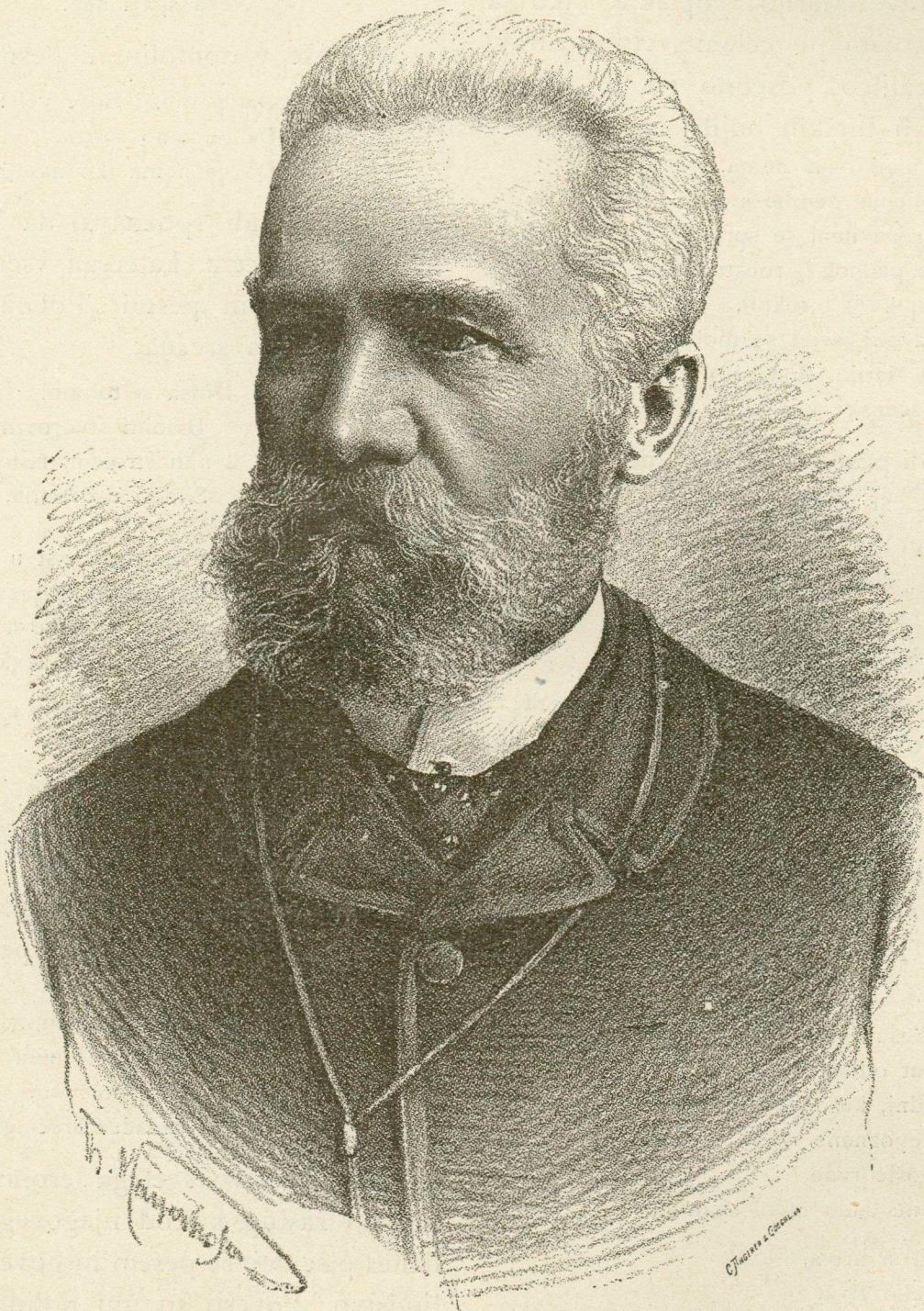
teza Trnskega, blagega podpornika in pisatelja Ad. Veberja, slavnega Račkega in drugih mož, katere spoštuje vsak pravi domoljub. Tudi naj bi zlasti pri prevodih skrbno izbiral to, kar res koristi narodu.

Tako bode „Vienac“ tudi zanaprej zastopal hrvaško razumnishstvo in si utrdil bodočnost.

Pa vrnimo se k svojemu predmetu!

Trnski je v začetku tudi skrbel za svoj list kot oče za svojega otroka. Ko je leta 1869. začel „Vienac“ izhajati, podal

nam je Trnski že prvo leto mnogo prav lepih pesmij, med katerimi je tudi več balad; napisal je povesti: „Krupna šala“, „Krasna žena“, „Sielo“, „Smiešan drug“, „Posestrima Poljakinja“ in

Ivan vitez Trnski.

„Mali sudac veliki grišnik“ in preložil več pesmij in povestij. — In tako je bilo v „Viencu“ skoraj v vsaki številki kaj od Trnskega do l. 1876. Med njegovimi pesmimi v „Viencu“ so posebno lepe med drugimi „Mornarska“ in „Zdravo, Marijo“. V prvi tolaži mornarje, ko zapuščajo mili dom in gredo na široko morje:

U dalj nam je poči,
Bog će nam pomoći,
Vjera jači našu čud.

A v pesmi „Zdravo, Marijo!“ opisuje, kako na glas zvonov kristijani po celem svetu pozdravljajo nebeško kraljico, posebno pa so jo pozdravljali v težkih turških bojih:

Turčin kleti duše nema,
Robi, plienja, zemlje svoji,
Sva Evropa nanj se sprema ¹⁾,
Sviet se gadnog ²⁾ robstva boji,
Zvono nuka ³⁾ i sokoli,
Zvono zvonu, sviet se moli:
Zdravo, Marijo, Boga što rodi,
Čete kršćanske k pobjedi vodi!

Krasna je tudi pesem „Česki gudač“; godec se tolaži „Što Česi dugo trpe svi“, ko pride med Slovane, ker:

Tad doma sam ti jâ,
Jer duše bol i srca gnjev
Razumie mili brat.

Trnski ni samo sam veliko spisal za „Vienac“, znal je tudi pridobiti zanj tedanje najboljše pisatelje. On je spisal samo za „Vienac“ dva in dvajset povestij, prelagal pesmi in povesti najboljših slovanskih, romanskih in nemških pesnikov in pisateljev. Tudi našo Prešernovo „Luna sije“ je preložil Trnski. Evo nekoliko kitic njegovega prevoda:

Mjesec sija,
Bat odbija
Trudni, kasni, noćni sat;
Nepoznane
Dosle rane
Ah ne dadu meni spat.

Ti si kriva,
Željo živa,
Nesmiljena draga oj!
Ranjavaš me,
Osvajaš me,
Ne daš prosnut čas mi koj.

Trnski je spisal več poučnih spisov, med katerimi je najimenitnejši „O našem stihotvorstvu“.

¹⁾ Pripravljaj. — ²⁾ Gnusnega. — ³⁾ Priganja.

S to razpravo je položil Trnski temelj današnjemu merilu v hrvaških pesmih, pa je zato po pravici dobil častno ime „očeta hrvaške metrike“.

Za svoje pesmi je Trnski izbiral vedno najlepše ideje, zatorej precēj spoznaš iz samih pesmij značaj in plemenito srce pesnikovo. Trnski je zagovarjal povsod zložnost med Slovani, posebno pa južnimi:

Sloga, ljubav, pošten glas
Neka spaja nas!

in še lepše v domoljubni pesmi „Zastava“:

Daj pomozi, Bože veli:
Da budemo složni, cieli,
Da ga nema tko nas dieli.

Pesnik pa tudi spoznava, da brez blagoslova nebeškega Očeta, katerega vsemogočnost proslavlja v krasni pesmi „Pobožnica“, ne more biti domovina srečna:

Divan si tolikim
Divnim stvorovima
I njih strojem, redom
Silnim razlikama,

zatorej:

Božjem veličanstvu
Nek se milje pjeva,
Kamo što ga pjeva
Slavulj mu i ševa.¹⁾

Slava u vjek vjeka
Bogu na visini!
Blago i mir božji
Miloj domovini!

Ker pa „Na mladijeh sviet ostaje“, moramo skrbeti za krepost mladine, kakor to krasno opisuje, proslavljajoč mladost v pesmi „Slava mladosti“:

Blago našoj omladini,
Ako shvaća ²⁾, što nam vriedi,
Blago miloj otačbini,
Kad joj mladež sreći gled.

Za „Društvo svetega Jeronima“ ima Trnski mnogo zaslug, ker od njegovega početka pa do danes piše največ pesem in povestij za preprosto ljudstvo. Povesti so mu poljudne in jako poučljive; med vsemi povestmi Trnskega je najlepša in najboljša: „Učitelj Dobrašin“, ki jo je l. 1871. izdala družba sv. Jeronima. Ta povest je znana i Slovencem; nekateri trdijo, da je v nji hotel proslaviti škofa Dobrilo. V tej povesti

¹⁾ Škorjanec. — ²⁾ Razume.

je pokazal, kako naj vsak učitelj, kakor „Dobrašin“, in duhovnik, kakor Dobrila, izpolnjuje dolžnosti svojega poklica, in izvestno bo srečna domovina. Pa pokazal je tudi, kako treba pisati za preprosto ljudstvo, da mu bo knjiga všeč: zajemati treba, kakor on, iz obilnega vrela „narodnega blaga“, ki v sebi krije toliko zdrave modrosti, kakor pri malokaterem narodu.

Da imajo Hrvatje dovolj pisateljev, kakor je Trnski, imela bi družba sv. Jeronima danes mnogo več udov med preprostim ljudstvom, kakor jih ima. — V „Danici“, najljubšem hrvaškem koledarju, podaje Trnski skoro vsako leto kako pesem, povest ali poučen spis; leta 1876. je priobčil v njem gledališko veselo igro „Pisar i izpisanik“, da bi se igrala med preprostim hrvaškim ljudstvom.

Največ pa je za ta svetojeronimski koledar zložil pesmij, izmed katerih so nekatere polne najlepših mislij, kakor „Proljetna težačka“, v kateri opisuje, kako kmet prosi božjega blagoslova:

Blagoslovi naše trude,
Da i kljastu¹⁾, da i hromu,
Da sirotam dara bude,
Svega dosta svemu domu!

a v pesmi „Istarski se Hrvati brate“ priporočujoč bratovstvo Hrvatov v Istri vnema srca za radodarnost:

Svaki darak, kojim svoj se štiti,
Svaki dinar za dušu će biti,
Svaku žrtvu Bog će nam naplatit,
Zemlje plodom trostrukim nam vratit.

Od Trnskega imajo Hrvatje tudi več cerkvenih pesmij; tako je preložil krasno pesem „Stabat mater“, katero so na Strossmayerjevo priporočilo sprejela vsa hrvaška škofijstva; potem pesem za sv. Cirila in Metoda „Presveta nam godina se javi“ in druge.

Med vsemi njegovimi pesmimi pa je najlepša „Sveta priča“ o sv. Cirilu in Metodu, katero je zložil o tisočletnici, kar sta sv. brata med Slovani začela sejati seme Kristusove vere. Trnski v tej pesmi opisuje življenje in delovanje slovanskih bratov, ki sta svojo mladost posvetila nauku:

Oba brata velika su uma:
Pak jim svaka mili se vrlina
Brzo sviknu²⁾ svakom' nastojanju,

¹⁾ Pohabljen. — ²⁾ Privaditi se.

Nijedan jim nedodija¹⁾ posó,
Nijedna jim nesmeta²⁾ tegoba,
Nijedna jih nestraši pogibelj,
Svetoduhom snagom opasani,
Boga puni te božjom s pomoći
Za nečim će uzvišenim poći!

in kot taka ne marata za nobeno čast in odlikovanje in radostno odrineta na Moravsko h knezu Rastislavu, kateremu piše sam Mihajl:

Šaljem tebi do dva učenjaka,
Dva po rodu i po Bogu brata,
Što od mene darove ti nose
In nose ti knjige i molitve,
Što jih na vaš jezik prevedošé,
Da pristane narod tvoj uz one,
Što jezikom svojim slave Boga!

Trnski blagruje srečno moravsko zemljo o prihodu sv. bratov; ali ko sta začela:

Podučavat malo i veliko,
Širila se vjera Isusova,
Širila se vjerom slovjenština,
Što se čulo pri oltaru božjem,
U grudih³⁾ se rodu odzivalo,

tožili so ju nemški duhovniki; zato se gresta opravičevat v Rim čez naše slovenske dežele, kjer

Gdje se svrate, tu sjeme usiju;
Odkle krenu, klasje se talasa!

Ko prideta sv. brata v Rim z ostanki svetega Klementa, sprejmejo ju jako slovesno in

Rim vaskolik prizna i povladi
Sveto pravo slovu slovjenjskomu.

Konstantin postane škof in si dá ime Ciril s papeževim privoljenjem, in tako ostane Metod sam. Njega sedaj poprosi Kocel, knez panonski, da bi prišel učiti njegov narod. Trnski nam lepo opisuje Metodov trud:

I stara⁴⁾ se i svagdje se nadje,
Neuputne mudro rukovodi,
A mlitave⁵⁾ slobodi i jači,
Goropadne⁶⁾ umljem zaokuplja
I na brzu pokoru naginje,
Mladost puti, milo uzpiruje,
Na njoj sreću Slovjenstva temelji.

Potem opisuje, koliko je Metod moral pretrpeti, a vendar doseže, da v Rimu za vselej priznajo slovensko liturgijo:

Trudoljubno, hrabro izvojeva,
Svete knjige, da nam Rim odobri,
I slovjenško liepo bogoštovlje
I da nitko više vlastan nebi
Napadat nam tu svetinju staru!

¹⁾ Presedati, naveličati se. — ²⁾ Ovirati. — ³⁾ Prsi. — ⁴⁾ Skrbeti. — ⁵⁾ Slab. — ⁶⁾ Divji.

Ko je leta 1869. Njegovo Veličanstvo cesar Franc Jožef potoval po vojaški Krajini, bil je Trnski v cesarskem spremstvu ter je cesarju razlagal želje raznih poslanstev in v cesarskem imenu tudi odgovarjal v popolno zadovoljstvo cesarjevo in je zato bil izredno imenovan za polkovnika. Ko so potem l. 1872. Krajino razvojačili, postal je Trnski prvi veliki župan belovarski, ali kmalu se je za to čast zahvalil, ker mu vest in njegov značaj nista dopuščala, da bi povsem zvrševal vladne naloge. Dobivši o tej priliki komturski Franc Jožefov red, preselil se je v Zagreb, kjer je bil kmalu prideljen k zapovedujočemu generalu. Tukaj je dobil obilo dela, katero je opravljal vestno. Preložil je izborno več znanstvenih del: o nedostatku vode v gorenji Krajini, o uravnavi Save, o lepoti hrvaške Krajine in kako jo ohraniti, kar je radi nedostatnih izrazov bilo dokaj težavno in je jedino on mogel izraze zajeti iz naroda, med katerim je živel in služboval.

Trnski je mnogo storil tudi za hrvaško gledališče, preložil in priredil je več gledaliških iger.

Leta 1885. je stopil v pokoj, nastanivši se v Zagrebu, ali njegov bistri um še vedno deluje za mili narod. Leta 1887. so Hrvatje dostojno proslavili petdesetletnico njegovega književnega delovanja, kateri slavi so se i Slovenci pridružili, a Matica hrvaška ga je odlikovala tako, da ga je imenovala svojim častnim udom.

Trnskega jezik je lep in naroden, obogatil ga je z mnogimi novimi izrazi iz naroda, med katerim je živel. Oblika mu je gladka, mera različna. Trnski je presadil in udomačil v hrvaškem pesništvu mnoge ptuje verze in mere.

Prepričan, da narod ničesar toliko ne potrebuje, kakor dobrih književnih plodov, spisal je Trnski mnogo lepih in poučnih spisov. Največ njegovega književnega delovanja je nagromadenega v „Viencu“, mnogo raztresenega po raznih listih. Dobro bi bilo, ko bi se izbrale in izdale njegove najboljše pesmi, povesti in spisi, ker tako bi Hrvatje najbolj odlikovali samega pesnika, na katerega morajo biti vedno ponosni.

Trnski bo težko to srečo dočakal, najbrž:

Potomci šele prav častili ga bodo,
Ker deloval je za vero, dom, slobodo.

Pevčeva izpoved.

Ko je z dušo mi življenja
V prsih zabrstela kal,
Stvarnik mênî koprnjenja
In v srcé je pesmij dal.
Hvala Tebi med naródi,
Večni, dobri Stvarnik moj,
Da si mênî vêlel: Bódi!
Da si mênî vêlel: Pój!

Tvoje, Gospodar, povêlje
Od mladosti sem vršil:
V strune dihal misli, želje,
Rádost, žalost v pesem lil;
Vendar, Oče ljubeznívi,
Zêmlja je dolina zmot,
V nji pri svetem jaz pozívi
Pravi sem izgrešil pot!

Ob srebrnih strun zvenénji
Sên je nékoč me obstrl,
V rádostnem tedaj drhténji
Prízor zapeljiv sem zrl:
Stol kraljévski, veličájni,
Naodet v bliščôben kras,
A na njem v lepôti bájni
Bôginje vznesêni stas.

Bôginja bilà je — sláve;
Ob prestólu vrste móž
Stale sredi so planjave,
Nakrašéne s cvetjem rož —
In pozvala je krdela,
Pristopíli so možje:
Z lávori nje roka bela
Vsem ovila je glavé . . .

Tebi torej pevec slábi
Pesmij Tvojih vračam dar,
Tebe níkdar več ne zábi
Pevčeve ljubezni žar —
Ti pa nékoč v rajskem svíti,
Stvarnik moj in Utočník,
Pevca Ti, Gospod, me kíti
Z vencem večnih lavorik!

Mênî pa zatrepetala
V snù je duša tisti hip,
V žilah burno kri zaplala,
Glásno bil srcá utrip — —
Pôtlej sên je čarujoči
Svoj zagrnil mi obráz,
A po bôginji cvetoči
Koprnel odslêj sem jaz . . .

Milost, Oče dobrotljívi!
Zêmlja je dolina zmot,
V nji pri pevskem jaz pozívi
Pravi sem izgrešil pot.
Danes vem, da prêstol oni
Slave — v prah se razdrobí,
In da vencev milijoni
Žêljne le slepé — očí!

Gospa s pristave.

(Zgodovinski roman. — Spisal I. Kraljev.)

(Dalje.)

X. Na bojišču.

Brž, ko pripelje vitez Bernardo v Bologno svoje trudne oklepnike, stopi k maršalu s poročili o četovanju. Pové odkrito, kar je videl in zvedel; tudi pristavi svoje misli o bodočem vojnem gibanju. Med tem pogovorom dojdeta tudi poklicana polkovnika Gaspare Tinela in Ambrosio Sforza v vojno posvetovanje.

Orsini naznani kratko, kakšno je stanje, in kaj meni ukreniti v prihodnje. „Gotovo je, da mislijo zavezniki od več strani in vsak zase prodreti v deželo in nas zgrabiti vsi ob enem. Naša naloga je ta, da jim zabranimo združiti se, potem jih potolčemo vsakega posebej. Moč sovražna ni preobilna. Padovani pridejo z 2500 možmi. Benečani jih pripeljejo okoli 1200, in Albornož jih nima čez 3000. Vsa naša moč pa šteje združena nad 5000 vojakov; poleg tega smo na domačih znanih tleh, ljudi imamo vajene in utrjene: torej mislim, da se nam ni bati nič hudega.“

Najprej se oglasi Gaspare kot starosta in pravi:

„Meni je prav, kar je predložil maršal; treba je, da pridemo hitro v boj; to je glavna stvar, sicer segnijemo v tem močvirju, zarjavi nam orožje in opešajo moči. Števila sovražnikov se ne bojim, le zaslonite mi hrbet in ne bo tako goste vrste, da je ne prederem.“

Tovariši se mu namuzajo, maršal pa pripomni:

„Kmalu dojde prilika, da poskusimo meče; upam, da dotlej ne zarjavé.“

Vitez Bernardo povzame drugi besedo:

„Tudi jaz mislim, da nam je treba iti v boj. Prepričal sem se na četovanju, da nam razne reči niso ugodne, naša veljava in oblast gine dan na dan. Mnogo so tega krivi živahni in delavni sovražni odposlanci, še več pa odločno in nasilno postopanje sovražnih čet. Ljudstvo ne mara za nas, oklepa se sovražnikov, ker upa, da nas zmorejo. Kadar pa zmagamo mi, takoj bode vse na naši strani. Treba je pa najprej zaveznikom zabraniti, da se ne zedinijo. Po mojih mislih je za ta namen najvažnejše mesto Argenta. Močna posadka ima v oblasti obe cesti, proti Ferrari in Ravenni: ne bode torej lahko memo priti z večjo vojsko. Sedanja posadka pa nikakor ne zadostuje tej nalogi, zato jo je treba izdatno pomnožiti. Padovanci pojdejo gotovo čez močvirje, kar je zanje

sicer težka, toda varna pot. Le na kakih dveh krajih jim moremo zapreti pot, ako smo pripravljeni. Če tega ne storimo, pridejo v treh ali štirih dneh brez boja pod Argento in se združijo z Benečani. Zato je moj drugi svēt ta, da se pomaknemo z vso vojsko doli k lagunam in tam ustavimo Padovance, ki gredó proti Argenti. Ako nam bode sreča ugodna, potopimo vso padovansko vojsko v močvirju.“

Vitez Bernardo je govoril navdušeno in prepričevalno, zato pogleda maršal kakor v zadregi svojega pribočnika viteza Ambrosia, kaj poreče o teh predlogih. Ambrosio je razumel maršalov pogled in je takoj izpregovoril:

„V glavni reči smo vsi z maršalom jedini, da se zabrani zaveznikom zjedinjenje in se hitro premagajo posamič. Toda kako? Iz poročil vojnov in iz tega, kar smo zvedeli in videli na četovanju, smemo sklepati za trdno, da prestopijo sovražniki mejo vsak zase in na svojem kraju: Benečani posebej, Padovanci posebej. Manjša je benečanska sila, in to udržati in potlačiti ni težko. Če pridejo do naše zemlje z ladjami, zapodimo jih samo nazaj, ker preganjati bi jih ne mogli s svojimi slabejšimi ladjami. Tudi Padovance udržimo in poženemo same, ako jih primemo s celo močjo. Ker so sedaj vse sovražne vojske na naših tleh, ne morejo se nam več čisto umakniti, sedaj lahko zmagamo. Kje jih počakamo in primemo, to je treba dobro preudariti in tega še ne moremo določiti. Morda zvemo že jutri, kam se obrnejo, in potem se odločimo za pravi načrt. Argenta je za ta boj važna, to pripozna vsakdo, če tudi se sovražnik morebiti ne misli ukvarjati z obleganjem. Za naše čete pa mora biti mesto središče, ako se pokaže, da se hočejo tukaj združiti zavezniki. Argenta je s posadko tako močna, da je mala vojska benečanska z naskokom ne vzame; predno pa jo prisili z obleganjem, da se udá, dojdemo že dvakrat na pomoč. Vendar nimam nič zoper to, da se Argenta utrdi močnejše in naša vojska pomakne bliže k mestu. A ne smemo pozabiti svojih čet, ki so nastavljene proti Spoletu in imajo pred seboj močnejšega sovražnika. Do danes so res dohajala samo ugodna poročila; pa kdo vé, kako se zasučejo razmere! Morda bo treba kmalu poslati pomoči od tod, in zato naj je za sedaj Bologna glavno središče našega vojevanja.“

Konec vsega razgovaranja je bil, da ide polkovnik Gaspare Tinela z jednim polkom

pešcev do srede pota proti Argenti, ter se utabori v mestu Budrio ali njegovi okolici; druga vojska pa še ostane v Bologni.

Polkovnika Bernardo in Tinela sta se poslovila, prvi je bil truden in zdelan ter potreben pokoja, drugi pa se je hotel pripraviti za jutrajšnji odhod. Ambrosio je še ostal pri maršalu; mislila sta o raznih slučajih, ki bi se utegnili pripetiti. Poročila iz južnih krajev so bila sicer ugodna, vendar Ambrosio ni zaupal Kuanu. Zlasti to je vzbujalo sum, da je Kuan večkrat udaril čez mejo na sovražno zemljo, če tudi mu je bilo to prepovedano. Kdo vé, ali ni iskal samo plena? Ambrosio je izrazil ta strah tudi maršalu, toda ta je mislil, da sedaj še ni vzroka bati se kake nepravilike od te strani.

Ambrosio je molčal in se poslovil od maršala, ker je ura šla že na polnoč. Prišedši v svoje stanovanje, leže počivat, toda še dolgo ga je mučil nemir. Videl je v vojnem svetu, da ni sporazumljenja med poveljniki, ker premalo zaupajo maršalu; videl je, da sta Bernardo in Tinela nezadovoljna. Tudi njega se je lotil nekak strah, kakor da čaka vojske nesreča, a otrese se ga je in slednjič zaspal.

Zjutraj je bil zgodaj na nogah. Trebalo je odpraviti poročila na namestnika in pisma v Milan. Poročila je izdelal po sinočnem posvetovanju in ja pokazal maršalu; pismo pa je napisal po svojih mislih, povedal o junaškem vitezu Bernardu na četovanju in šaljivo pristavil, kaj je sanjal po noči.

Urni seli so odšli s pismi proti Milanu. Med tem se je postavil določeni polk v bojni red in čakal le še povelja za odhod. Maršal naznani polkovniku, kaj namerja storiti čez dan in drugo jutro, kje bode glavni stan, kamor naj pošilja svoja poročila. Med glasnimi klici je odrinil vrli polk iz Bologne proti Argenti.

Dobili so tudi drugi polki povelja, da naj imajo vse pripravljeno za odhod, ker bode morda treba odriniti še danes sovražniku nasproti. Vse se je pripravljalo in govorilo o boju in sovražniku, dasi niti niso vedeli, s kom in kje se bodo bili.

Vitez Bernardo je bil nestrpen, hodil je sem in tje, kakor po žrvjavi. Maršalova počasnost in neodločnost mu ni bila všeč; še celó tovarišu Ambrosiu je zameril, da se vjema z Orsinijem. Bal se je, da jih sovražniki ne prehité, vzemó Argento in se tam zedinijo. Zmaga bi bila potem dokaj težka. „Čas izgubljen, vse izgubljeno“, ponavljal je vedno in nemiren pričakoval, kaj še pride.

Dopolndné donesó seli poročila, da so prestopili Benečani in Padovanci meje, in sicer oni blizu Ravenne ob dolnjem Primorskem Padu, ti pa čez veletok Pada Volanskega. Benečani

so močni okrog 1200 mož, Padovanci pa čez 2000 mož z obilno konjico. Iz dosedanega prodiranja se še ni dalo spoznati, ali pojdejo Padovanci po cesti na Bologno, ali pa čez močvirje na Argento. Gospod kastelan je trdil, da pojdejo na Argento, a maršal se ni hotel takoj odločiti na njegovo besedo. Slednjič se vzdigne vsa vojska iz Bologne proti Argenti, zapustivša obilno posadko v mestu. A kmalu obstane v prvi vasi, ker so dohajala nova poročila. Ta poročila so bila tako nedoločna, da ni bilo moči izprevideti, kaj počnó Padovanci: ta so trdila, da gredó na Bologno, druga pa, da so jo krenili na Argento. Ni kazalo storiti nič drugega, kakor odposlati močno četo proti Padovancem. Vodil jo je Ambrosio. Tako je stala sedaj Barnabova vojska razstavljena na bolognskem polju.

Najbližje sovražnika je stal polkovnik Gaspare Tinela s tisoč možmi pehote blizu Argente. V sredi med Argento in Bologno je stal maršal z glavno vojsko okoli 2000 mož. Na meji proti Toskani v hribih sta stala polkovnika Kuan s 1000 in Baldessare s 1500 fevdniki. Vojska je bila sicer ugodno razstavljena; dala bi se bila umno še ob pravem času združiti zoper sovražnika, a nevarnost tudi ni bila majhna, da bi sovražnik ne zgrabil in pobil posameznih oddelkov.

Orsini je vedel to, a iz Milana je bil dobil ukaz, držati se Bologne. Sedaj je bil čas, da bi bil prišel namestnik sam na bojišče, pa ni ga bilo. Minul je ta dan brez posebnih novic. Gospodu kastelanu je bilo vidno nestrpnost. Čez noč in zjutraj rano so došla nova poročila. Iz Argente so poročili, da Benečani urno napredujejo, da jih spremljajo ladije po reki, da so vzeli že več obrežnih mest in pregnali posadke, katere so se rešile v Argento. V dveh dneh pridejo do mesta, ako se jim nihče ne ustavi.

Polkovnik Gaspare je pisal: „Patrolje sem poslal daleč v močvirje, kjer so srečali že sprednje straže sovražnikov. Ukazal sem tamošnjim posadkam počasi se umikati proti glavni cesti, jutri večer že utegnemo priti v dotiko s sovražnimi četami.“

Od Ambrosieve čete je prišlo poročilo: „Padovanska vojska se je razdelila: pehota in priprega gre skozi lagune na Argento, konjištvo in nekaj strelcev je kot pobočno okrilje na cesti ob robu lagun. Imajo dobre vodnike, pomikajo se hitro. Imeli smo ž njimi male praske, pa zaradi noči in močvirja se ni dalo opraviti nič prida. Jutri bomo poskušali zadrževati jih in motiti, da pripravite napad na glavno vojsko.“

Maršal je z gospodom kastelanom preudarjal ta poročila in premišljal, kaj bi bilo storiti.

„Bíti se moramo, ker so nas uklenili že od dveh strani. Treba pomakniti se bliže h Gaspa-

rovemu polku, ker njega zadene prvi vihar. Če takoj odrinemo, dospemo popoldne tje in lahko se udarimo.“

Ta svēt je bil čisto umesten, zato se Orsini ni več ustavljal. Dal je povelje, da se pripravijo na odhod.

Med tem prijah je jezdec ves poten in prašen od polkovnika Baldessara s pismom na maršala. Maršal prečita, prebledi in podá list vitezu Bernardu. Kastelan vzame pismo in čita glasno:

Velemožni gospod poveljnik!

Albornoz je prodril Kuanove straže na sedlu pri Borgu, njegov polk je razpršil na vse strani. Kar ni padlo, ujeli so sovražniki ali pa razkropili po gorah. Albornoz prodira na cesti proti Ceseni in ima s seboj okrog 1000 mož pehote in 500 konjikov. Moje stališče je nevarno, ljudstvo je uporno. Prosim nagle pomoči in novih ukazov.

*Baldessare,
polkovnik.*

Vitez Bernardo je prebral pismo, a niti ganil ni z obrazom, samo izpregovoril je: „Sedaj odrinimo!“

„Seveda odrinemo, a treba je odgovoriti Baldessaru. Sporočim in ukažem mu tako-le:

Zberi ostanke Kuanovega polka in združi jih s svojim. Privzemi še posadke onih mest, kjer ni nevarnosti; tako pomnožiš svoje čete na 2000 in potem slédi Albornozu za petami, da mu braniš hitro prodirati. V treh dneh smo na potu proti Vam.

Orsini.

Sel je pripovedoval, da je podil konja celi dan in celo noč skoro neprestano. Albornozova vojska pač ne pride v štirih dneh tako daleč, ko bi imela tudi mirno pot.

Ni bil še odšel ta sel, kar pridejo konjiki iz Cervie in še drugih obmorskih mest s poročilom, da je upor po mestih, ker so čula, da so že Benečani zasedli Romagno in papeževa vojska prodira proti Bologni. Prosijo maršala pomoči. Orsini jih potolaži, naj potrpe dva ali tri dni, potem jim pošlje pomoči.

Ob takih obravnavah je poteklo mnogo časa. Bilo je skoro poldne, ko se je napotila vojska. Spredaj so šli kastelanovi oklepniki, za temi milanska pehota in zadej polovica lahkih konjikov. Vroč in soparen dan meseca velikega travna je bil; čutilo se je, da so blizu lagune, težko so dihali vojaki pod razgretim železjem in konji so nevoljni prskali. Vitez Bernardo je jahal pred četo, zatopljen v težke misli, in neka

vročina ga je izpreletavala. Kar mu prijah naproti patrolja lahkih konjikov z ujetniki. Kastelan zvé od teh, da je bila zjutraj huda praska pri selu Pontenéri, kjer so Sforzovi najprej zmagovali in dobili več ujetnikov, poslednjič pa se umaknili, ker je bil sovražnik močnejši. Kastelan je pazno poslušal to novico, potem pa jim ukazal, naj gredó do maršala. Sam pri sebi je računal: „Od Pontenéra do Argente ne more biti dalje, nego je do sém. Ako je moglo to krdelce z ujetniki priti sém, prišli so Padovanci do Argente in v tem času že utegne vršati boj pod Argento, mi pa lazimo po tej prašni cesti.“ Junak se je stresel, zdirjal naprej, da se je vzdignil prah. Okoli dveh popoldne so se ustavili in kuhali. Žival in ljudje so bili potrebni oddiha in krepčila. Vitezu ni dišalo nič. Komaj je čakal, da mine za to odločena ura. V mislih je bil pod Argento in se boril s sovražnikom.

Iz tega sanjarenja ga premotijo novi konjiki, kateri mu naznanijo, da so pod Argento v boju Milanci in Padovanci. Milancem gre trda, ker jih je premalo. Zlasti jih tare sovražna konjica. Ako ne pride urna pomoč, omagajo Milanci in mesto pride v roko sovražniku.

Vitez si je ugrizel brado, ukazal konjikom, naj gredó do maršala, zasedel konja in trombe so zapele za odhod. V silnem diru je drvila četa oklepnikov po ravni cesti proti Argenti. Bila je dolga pot, štiri ure za pešce in za spočitega konja čez uro, kaj šele za težke konjike! A na to ni nihče pazil, drvili so proti Argenti kakor vihar.

Okrog Argente je med tem divjal boj. Sforza je sledil od Pontenéra padovansko konjico proti Argenti, a ni mislil, da stoji tam samo polkovnik Gaspare s svojim polkom. Privoščil je svojim utrujenim ljudem nekoliko počitka, ker so težko še gibali. A kako se ustraši, ko vidi, da milanske vojske še ni pred Argento, in da strašni Donatovi dragonci stiskajo lombarško pehoto. Udari na nje in dá za hip duška pehoti, da se za silo zopet zbere in postavi v bojne vrste. A zapazil je tudi sovražnik, da je tukaj le mala četa; ne pa cela lombarška vojska. Kmalu naskočijo z nova in boj se ponovi. Hudo klanje se začne. Treba je bilo gledati in býti se na vse strani. Lombardi so se držali hrabro, a sovražnikov je bilo več. Sovražni častniki spazijo, da je konjiški poveljnik spredaj v bojni vrsti blizu zastave in boj tam najhujši. Poskušajo svojo srečo, a proti Ambrosiu ne opravijo nič. To je jezilo polkovnika Donata. Požene konja v sredo gneče in se spoprime z Ambrosiem. Vrste so bile redke, jeden Milanec je stal zoper dva ali tri sovražnike. Ambrosio je mahal poleg zastave in vedno pazil nanjo. Sovražniki so se

zdeli slednjič že dovolj močni, da vzamejo zastavo, ker so videli, da pešajo moči milanskim vojakom. Sklenejo nenadoma in z vso silo udariti na milanske čete in jih zdrobiti. Ambrosio hitro zapazi to namero in pomakne svoje vojake skupaj. Tudi sovražnik se oddahne in zbere moči za zadnji udarec. Milanska vojska je bila obkoljena od treh strani, položaj je bil silno nevaren. Pehota gospoda Gaspara se je bila že jako skrčila. Polkovnik Gaspare sam je bil ves krvav; ni mislil nič drugega, kakor da častno pade za domovino.

Tu se začne na sovražni strani nanavadno gibanje; prednje straže benečanske so došle; torej dojde kmalu obilna pomoč. Z nova udarijo na milanske čete in jih poskušajo zajeti, a ni šlo, dokler je stala na krilu lahka konjica. Manno Donato napravi torej pravilen naskok na Ambrosieeve konjike, a odbijali so hrabro in srečno posamezna krdela, dokler se sam poveljnik Manno ne zakadi v boj. Tedaj pa se umaknejo Milanci, zastava omahne, pa zopet se postavi po koncu. Večkrat je bila že v sredi sovražnih jezdecev, pa vselej se je zopet srečno izvila. Vitez Ambrosio je bil kakor strela, meč mu je švigal kakor blisek. Padali so jezdec na obeh straneh. Mannu se posreči, da se zarine kakor zagozda v milanske vrste in prodere do zastave. Mah na mah se križajo ostrine in zastava omahne ranjenemu konjiku iz rok. Že planejo nanjo Padovanci vriščoč in kričoč, a ravno tako urna je bila Ambrosieva pomoč. V hipu je podrl najbližjega nasprotnika in se zagnal na sovražno gručo. Kamor je mahnil, lila je kri in omahnil je vojak. Kmalu razžene gručo, z jedno roko pograbi zastavo, z drugo seka okrog sebe. Sovražnik pa še huje pritisne; od vseh strani leté udarci na Ambrosievo glavo. Mnogo jih odbije, a vmes ga marsikateri zadene hudo. Junak ni pazil v boju na svoje rane, ampak le na sovražnika in na zastavo. Toda — prevzame ga silna vročina, pred očmi se mu stemni. Zasliši sicer glas tromb in topot konj, a ne more spoznati, od kod prihaja.

Gospod kastelan je došel na bojišče. Ko vidi nevarnost za zastavo, zakadi se z oklepniki v sovražne vrste in ob pravem času dospe do oslavljenega Ambrosia. Poln ran in hudo krvaveč se zgrudi ta sredi svojih prijateljev.

Ob istem času so prišli oklepniki v boj; udarila je tudi posadka iz mesta v pomoč Gasparovemu polku na desnem krilu. Boj je divjal naprej in se še bolj oživil, ko so dospele prve benečanske čete na bojišče. Cela sovražna vojska, ki je štela čez 3000 mož, borila se je z maloštevilnimi Milanci. Benečani so takoj porabili ugodno priliko, da so zastavili posadki pot v mesto. Ob enem so planili proti mestnim

vratom, posekali slabo stražo in kmalu so bili — v mestu. Še nekaj trenutkov, in sovražna zastava je zavihrala na mestnem ozidju.

Ko vidijo Milanci, kako urno in nesrečno zanje se je zasukal boj, izgine jim pogum, umaknejo se — zroč z nepopisno žalostjo na mesto, v katerem se je sovražnik veselil svoje zmage in njih poraza.

Ob mraku je nastalo premirje. Dospele so glavne čete Orsinijeve do Argente, a bilo je prepozno. Vsa hrabrost Milancev je bila zaman, bitka izgubljena.

XI. Pravica zmaga.

Poglejmo sedaj, kako se je godilo med tem Barnabovi vojski na jugu.

Kuan je imel stražo na apeninskih prelazih, Baldessare pa je pazil na gibanje po Marki. Kuanovi ljudje so zasedli trdnjave po prelazih in čuvali ceste. Pošiljal je tudi male čete na ogled čez mejo cerkvene dežele. To četovanje je bilo strašno za mirne prebivalce apeninskih dolin. Kuanovi vojaki so postopali kruto: obdolžili so vas za vasjo, da se meša v vojne reči, da skriva vohune, da podpira vojake in jednake reči. Nakladali so jim velike kazni in jemali ljudi in blago za poroštvo. Bridke tožbe so se kopičile v taboru Albornozevem. Zato je sklenil rešiti ljudstvo nadloge. Previdno se je pomaknil gori po tiberski dolini blizu milanskih posadek. Kmalu je razvidel Kuanovo početje in sklenil, obrniti si to v korist.

Kuanovo četovanje se je vršilo dokaj redno. Prišle so njegove čete vsak dan v drug kraj in ravnale povsod jednako. Vzele so s seboj vse, kar je imelo kaj vrednosti zanje; kdor se je branil, tega so ali ubili ali odvedli s seboj. V isti kraj niso hodili dvakrat, ker bi drugač ne imeli po kaj.

Vsak dan so dohajale tožbe o tem roparskem početju k Albornozu. Nekega dne pridejo tudi poslanci iz Villanove, malega mesta ob stranskem pritoku reke Tibere. Prosili so nujno pomoči, ker gotovo jih obiščejo v kratkem sovražne čete. Albornoz jim obljubi pomoč in jim naroči, kako naj se vedó proti sovražnikom. Sam pa se pomakne s svojimi polki po drugi dolini prav gori pod apeninske gore in prelaze. Vse je bilo pripravljeno za ponočni prehod čez gore. Gorgjani so stali za kažipote po skrivnih in nevarnih gorskih stezah. Proti noči naznanijo vohuni Albornozu, da se je odpravila večja sovražna četa od prelaza nad Borgom in udarila po tiberski dolini. Kardinal pomakne tiho svoje polke proti glavnemu prelazu pri Borgu in jih zadrži v gorskih zakotjih, dokler ne odide sovražnik

v dolino. Na vseh bregih in jarkih so stale straže in vohuni so se plazili okoli.

V trdnjavi na sedlu je sedelo okrog dvesto Kuanovih vojakov; sam polkovnik je imel niže

Kapela božjega groba v veliki cerkvi v Jeruzalemu.

v ravnini svoje šotorišče, prihajal je le včasih gori do trdnjave na ogled. Zapovedovali so tukaj

gori njegovi častniki. Najsrčnejši med njimi je bil Grannaro, Kuanov ljubljeneec. Njemu se je

četovanje vselej najbolj posrečilo, in Kuan mu je zaupal popolnoma. Tudi nocoj je imel Grannaro stražo na gorskem prelazu pri Borgu. Ker ni bilo o sovražniku čez dan nič sluha, šel je stotnik Grannaro proti večeru na navadno roparsko delo. Vzel je večino posadke s seboj, le kakih 30 mož je ostalo za stražo na trdnjavi. Veseli in brezskrbni so korakali ti najemniki po strmi cesti proti dolini in se nadejali, da se jim obnese i nocojšnji pohod.

Po odhodu krutega Grannara je zavladovalo na trdnjavi veselo življenje. Jedi in pijače je bilo tukaj dosti, in posadka je hotela porabiti lepo priliko. Ko so se najedli in napili, hoteli so imeti tudi ples. Odpravijo torej nekaj vojakov v bližnje selo, da dovedejo v trdnjavo nekoliko mladenk in kakega godca. To pa ni šlo prav gladko: prišli so za ženskimi njih očetje, bratje in ženini, in začele so se razne borbe pri vratih trdnjave. Da bi jih pomirili, ponujali so jim vina in mesa in precēj po domače ravnali z njimi. Proti polnoči je bilo vse veselo in vinjeno, straže so stražile le malomarno. Vsak trenutek je kdo prišel ali odšel iz trdnjave memo straže brez ovire.

To so izvohale Albornozeve patrolje in mu hitro naznanile. Kmalu pride nekaj strelcev po kmečko oblečenih in se postavi ob zidu trdnjave. Več možakov je bilo v glasnem razgovoru s stražami. Jedni so silili v trdnjavo, drugi zabavljali vojakom. Ko se zopet odpró vrata, pride kopa deklet v društvu vojakov, kateri so jim neslano nagajali. Vnel se je prepir, in prišlo bi bilo do pretepa, ko bi se ne bili seljaki bali drugega dné.

Med to družbo so se pomešali tudi preoblečeni vojaki in prišli brez ovire skozi odprta vrata v trdnjavo. Ni še potihnil šum pri vratih, kar se zasveti baklja na ozidju. Stražniki vrtoglavi gledajo ta svit in ugibljejo, kaj pomeni. Kmalu pa jim je bilo jasno: kakor bi bili vzrasli iz zemlje, pokažejo se oboroženi vojaki ter planejo k vratom. Seljaki pobegnejo, vojaki zakričé, a kmalu padejo pobiti po tleh in napadovci se vsujejo skozi vrata v trdnjavo, kjer jih sprejmó njih tovariši. Boj s posadko ni bil hud; kmalu so zagorele baklje na vseh vogalih v znamenje, da je trdnjava vzeta. Počasi je prilezla Albornozeva vojska na sedlo in šla memo trdnjave na drugo stran v Romagno.

Med tem je gospodaril Grannaro v Villanovi, kjer se mu ni niti sanjalo, kaj se godi na prelazu in kaj čaka nocoj še njega. Stavil je visoke zahteve, starašinstvo je ponujalo malo; tako je vse kazalo, da se ne sporazumejo. Stotnik zapreti, da požge to gnezdo, ako mu takoj ne dadó, kar zahteva. Krik in vik po mestu je rasel čim dalje bolj. Na več krajih so se bili že sprli

vojaki in meščani, kateri so se ustavljali nasilstvu.

Vojaki začnó že razbijati vrata in siliti v hiše. Kar se pokažejo na hip luči na oknih mestne hiše in drugih hiš. Vse mesto je bilo v malo trenutkih razsvetljeno. Kuanovi so gledali, kaj to pomeni, in se smejali, češ, sedaj bomo delali vsaj pri luči. A kar zagrmí hrup sém od mestnih vrat in začuje se konjski peket. Po glavni cesti sém se pa udere četa konjikov na trg. Od vseh stranij se glasi: „Udri, udri!“

Grannaro se je streznil na hip. Videl je, da je zajet, a hotel je drago prodati svoje življenje.

Branil se je dobro, a bilo je njegovih premalo: združeni meščani in vojaki so jih vse pobili ali polovili. Hvaležni meščani so pogostili rešitelje, a tem se je mudilo nazaj. Še pred svitom so zapustili kraj in se vrnili k svoji vojski. Boječe so se bližali prelazu, a že od daleč so zapazili papeževo zastavo na trdnjavi. Veseli zaukajo in se ustavijo pred vratmi, kjer se pokrepčajo in dobé nadaljne ukaze. Po kratkem oddihljaju se pomaknejo za vojsko. Med potjo tudi zvedó, da je Albornozeva vojna zgrabila Kuanovce prav pod šotoriščem Kuanovim. Sovražnika je potolkla popolnoma in skoro živega ujela polkovnika.

Sedaj je stal Albornoz s krepko in zmagovito vojsko v Romagni. Prihajala so mu poročila, da je Kuanov oddelek popolnoma razbit, da se jih je le malo rešilo in bežalo proti mestu Urbinu, kjer stoji polkovnik Baldessare z močno posadko. Prelazi so vsi prosti, ker so jih vojaki popustili od straha.

Drugi dan po onem dogodku v Villanovi je prišel kardinal Albornoz po ravnini do trdnjave Sto. Leone. Tukaj je postavil svoj glavni stan. Poslal je poslance in vohune pa tudi mala krdela v bližnja mesta in vasi. Hitro se je vse premenilo po deželi. Ljudje so veseli sprejemali papeževo vojsko, ker strah jih je bilo Kuanove, tako čudne govorice so šle o njem med ljudmi.

Kjer je imel Barnaba male posadke, umaknile so se ali pa udale, mnogo vojakov je padlo v boju. Vsa pokrajina je bila po koncu, splošen je bil upor zoper Milance. Postajalo je nevarno tudi za Baldessara, zato je hitro poslal sela v glavni stan k maršalu Orsiniju prosit pomoči.

Med tem je Albornoz sporočil svojim zaveznikom, da je srečno prodril v Romagno in stoji pod St. Leonom, nasprotno pa je tudi sam sprejel važno novico, da so se Benečani in Padovanci srečno zjedini po hudem boju z Barnabovimi polki pri Argenti. Na to poročilo legat takoj

mahne z vojsko čez hribe memo gradú St. Archangelo proti Ceseni. Zajedno pa naroči zavezni vojski, naj poskuša prodreti čez Borgo na Faenzo, da se tam blizu kje vsi združijo.

Albornoz je imel prosto pot in se je pomikal urno naprej; ne tako pa združena vojska benečansko-padovanska, katera je stala pri Argenti.

Po oni za Milance nesrečni bitki pri Argenti je nastalo samo po sebi kratko premirje. Orsini se je umaknil nekoliko nazaj proti Bologni, ker ni mogel oblegati Argente. Ranjence so spravili v Bologno. Med ranjenci je bil tudi vitez Ambrosio Sforza. V hudem boju pri Argenti je dobil več ran, nekatere celó globoke in hude. Vendar so upali, da ozdravi, ako pride v dobro in skrbno postrežbo, kar pa se je dalo dobiti le v Bologni.

Orsini s svojimi polkovniki je bil v zadregi, kaj bi storil. Po dolgem posvetovanju sklenejo poslednjič poklicati polkovnika Baldessara z vso njegovo vojsko k Bologni, med tem pa skrbno paziti na sovražno gibanje. Ako se ganejo zavezni iz Argente, primejo jih takoj z vso silo, in kadar pride Baldessare, napadejo vse sovražne čete.

Poslali so tudi gospodu Barnabu v Milan poročilo v tem zmislu, kjer so mu namignili, naj pride sam na bojišče in dovêde s seboj novih vojakov.

Novice z vseh strani so bile neugodne. To in ono mesto se je uprlo, tam so pregnali posadko, drugod jo zajeli ali pobili. Maršal je obetal pomoč sem in tje, a niti v Rimini in Ceseno je ni mogel poslati. Dan na dan je bilo stanje za milansko vojsko neugodnejše. Celó v Bologni je pihala neugodna sapa.

Vitez Bernardo je poslušal novice z nevoljo in razburjenostjo. Vse veselje do vojske je izgubil. Maršalu je bil zameril, da je s svojo počasnostjo zakrivil nesrečo pri Argenti, kjer bi bil njegov tovariš in prijatelj skoro padel ali vsaj prišel v sovražne roke. Blagroval je vendar Ambrosia, da je ranjen in se je tako častno rešil iz tega nesrečnega boja, kjer preti le sramota.

Naposled pride najneugodnejše poročilo, da se je uprla Milancem tudi Faenza, katera je bila ključ na cesti do Bologne prav na oni strani, koder je prodiral Albornoz s svojo vojsko, in koder je moral priti Baldessare s svojimi polki.

„Kaj naj storimo sedaj?“ vpraša maršal Orsini v vojnem svetu. Razni polkovniki so svetovali to in ono, združili pa so se naposled vsi v tem načrtu, da zavarujejo obe cesti proti Argenti in Faenzi, tako obvarujejo Bologno in ustavijo sovražnike.

Milanska vojska se je takoj pomaknila nekoliko nazaj proti Bologni, zasedla kraj med

obema cestama ter čakala, kako se razplete bojevanje.

V Argenti je prevzel poveljništvo združene vojske vitez Gerardo da Rubiera, padovanski vojskovodja; njegovi polkovniki so bili Melan in Manno Donato, pa benečanski poveljnik Gradenigo.

Rubiera je urno pa spretno uredil svoje polke in takoj poslal poročila legatu. Neprestano so šle patrolje semtertje in prenašale naznanila in bojne načrte. Slednjič so se dogovorili, da ne pojdejo proti Bologni, ampak da se združijo drugje in potem ponudijo Milanecem boj.

Albornoz je sklical svoje poveljnike in zaupnike v posvet, da izdelajo pripraven načrt.

Na polju pod trdnjavo santarchangelsko je taborila papeževa vojska v širnem kolobaru. Pod širokim hrastom so se zbrali kardinalovi svetovalci in previdno sklenili tako-le: „Obe vojski se vzdigneta ob istem času ter kreneta proti Faenzi. Ogibati se je na tej poti vseh večjih nepotrebnih bojov, braniti se samo za potrebo, dokler se jima ne posreči strniti pri Faenzi vseh čet. Potem napadejo sovražnika z vso silo in ga prisilijo k odločilnemu boju.

Da se ne utruji potrpežljivi čitatelj, treba, da povemo sedaj ob kratkem, kako se je končal boj, v katerem so se zgrabili Milanci in papeževi zavezni. Rubiera je hitel po težavni poti proti Faenzi, vzel med potoma Masso Lombardo, zadel med Lugo in Faenzo na Milance, pa se umaknil po hudem boju s ceste na Forlijansko stran.

Milanski poveljniki sklenejo, da takoj drugi dan po tem uspehu zopet poiščejo sovražnika, primejo ga in več ne izpusté. Ako pa bi Albornoz že med tem prišel s svojo vojsko, naslonijo se na Faenzo ali pa Forli in počakajo, da pride Baldessare: potem primejo vsi skupaj sovražnika in ne odnehajo, dokler ga ne zmorejo.

Albornoz je stal isti večer na višinah nad mestom Forlijem, opazoval gibanje sovražnih čet in prodiranje zveznih vojsk in delal načrte za glavno bitvo. Za bojišče si je izbral ravnino med mestom Forlijem in gorami. Pregledal in preudaril je vse slučaje, potem s svojimi polkovniki sestavil bojni načrt in ga poslal v glavni stan zveznih trum.

Tako je bilo vse pripravljeno za boj. Milanci so šteli pičlih 3000 mož pešcev in konjиков, drugo je bilo ujeto ali že padlo v boju. Pričakovali so tudi še Baldessarovih čet okoli 2000 pešcev in nekoliko konjиков. Zaveznika pa sta imela na polju malo proč od mesta okoli 3000 mož, konjиков in pešcev. Za hip sta bila torej močnejša, kakor Barnabova vojska, vendar bi bila slabša, ko bi došel Baldessare o pravem času.

(Dalje.)

Prijateljev sin.

(Izvirna povest. — Spisala *Pavlina Pajkova*.)

(Dalje.)

II.

Povedali smo že, da je bila Katra logarjeva vdova. Župnik je imel rajnega logarja jako rad, ker je bil pošten mož; včasih sta šla celó skupaj v goro na lov, dokler je bil gospod še trden in gibčen. Ko je logarja v najlepši moški dôbi pobrala neusmiljena smrt, ločil se je težko od žene in mladega sinka. Tolažila ga je jedina obljuba župnikova, da hoče vedno biti branitelj in svetovalec njegovi vdovi in varih sinku. — Umirajoči mož je prijel duhovnika za desnico, poljubil jo in mu hvaležno pogledal v oči v znamenje, da se trdno zanaša na njegovo besedo. Župnik pa mu stisne roko in še ponovi: „Ne boj se, Matija, skrbel bom za oba, kolikor bom mogel.“

Župnik je bil mož-beseda: logarjeva vdova in sin sta imela skrbnega variha, ki ju je podpiral z besedo in dejanjem. Toda — dasi je vdova skrbno vzgojevala sina, pokazale so se kmalu njegove slabe lastnosti. Čim starejši, tem slabši je bil. Čudno se je zdelo to vsem, a tajiti se ni dalo. Seveda je bila mati mehka, morda premehka, a dete je bilo jako živo. Ni ga krotila dovolj, izcimila se je v njem razbrzdanost in rasla od leta do leta. Kaka škoda! Dečko je bil zdrav kakor riba v vodi, bistrega duha in lepega života. V šoli je bil v učenju vedno odličen; ko je učitelj izrekel kako vprašanje, takoj je vedel bistroumni Nande pravi odgovor. A hkrati je bil tudi najporednejši izmed vseh. Bil je drzen, prepirljiv, vedno je dražil sošolce. Kako rada bi ga bila mati dala v mestne šole, da bi se bil izučil še dalje, a ni si upala pustiti ga izpred očíj. Ko je dokončal ljudske šole, učil se je po nasvetu gospoda župnika rokodelstva. Toda ni mu dišalo, da bi tičal ves dan v zaduhli delalnici, ko je zunaj solnce sijalo tako prijazno. Ko je prebíl nekaj tednov pri mojstru, napravil je kakšno nerodnost, da ga je spodil. In tako je v enem letu obhodil krojaško, čevljarsko, mizarsko in kleparsko delalnico, pa nikjer ni obstal. Ne samo, da sam ni nič delal, zapeljeval je še druge delavce.

Uboga mati je že obupovala zastran njega. Gospod župnik ji je svetoval, naj pošlje dečka od doma. „Med ptuje ljudi naj gre“, dejal je, „proč iz domačije; tedaj bode njegov duh manj raztresen; tudi si ne bo upal ustavljati se mestnim gospodarjem.“

Dala sta ga nato v mesto, ki je bilo več ur oddaljeno, za trgovskega učenca. Res, mati je imela sedaj nekaj časa mirne dneve.

Novi gospodar ji je pisal, da je fant sicer včasih malo nepokoren in raztresen, a da je jako bistroumen in zato za vsako delo.

A mislite si strah in grozo uboge matere, ko nekega dné dobi pismo od mestne policije, da so zaprli njenega sina in ga dejali v preiskavo! Njegov gospodar namreč sumi, da mu je učenec Nande izneveril mnogo stvari, katere so bile izginile iz prodajalnice.

Ko se je nesrečna mati izjokala in potožila Bogu svoje bolečine, šla je, kakor smo že povedali, v župnišče iskat sveta in pomoči. Premagala se je še dosti dobro, da je mirno šla poleg gospoda župnika. Stari gospod se je veselil lepega vremena in pravil svoji zamišljeni spremljevalki o vinogradih in o drugih gospodarskih opravilih. Ni si upal naravnost vprašati, čemu je prišla k njemu, saj je slutil le preveč, da jo teži nekaj neprijetnega in da se je zopet kaj sitnega zgodilo ž njenim sinom. A naposled je moral vendar le vprašati.

Zajme iz tobačnice ščipec tobaka, ustavi se sredi pota in počasno pa mehko vpraša: „No, Katra, niste mi še povedali, kaj bi radi.“

„Nande, Nande, ta nesrečni otrok!“ vzdihne mati in solze ji uderó po licu. „Reva sem mislila, da se je poboljšal, toda — moj Bog!“ Žena ni mogla povedati takoj, kaj se je zgodilo.

„Nikar takoj ne obupujte, Katra!“ tolaži jo župnik. „Nande se bo že poboljšal; sedaj je že skoro pol leta v mestu, pa se je vedno vědel dobro. Če je pa zopet kaj nagodil, ni zaradi tega že izgubljen. Žitna betva tudi ne požene kar čez noč klasú; mladika ne vzrase kar hipoma v drevó. Vsaka stvar potrebuje časa. Potrpite, upajte in molite! Vse bode Bog obrnil v srečo njemu in vam, Katra.“

Ženi je dobro délo blagohotno župnikovo mnenje o sinu. Kako radi verjamemo, česar želimo! Hotela je verjeti župnikovemu prerokovanju o sinovi prihodnosti, vendar je majala z glavo, uboga mati!

Trpečega človeka, ki se na smeh drži, gledati je bridkeje nego solzečega se. Tudi župnika je v srce zbodel turobni nasmeh uboge matere. Kdo vé, koliko bridkosti ti še prizadene poredni sin, mislil je sam pri sebi in sklenil storiti, kar bo mogel, da spravi dečka na pravo pot.

A kako se zavzame, ko mu Katra pové, česa so obdolžili Nandeta, zakaj so ga zaprli. Tudi njemu za trenutek zastane pamet, da ni vedel, ali bedí, ali sanja.

Osupel pogleda Katro, ustavi se za trenutek ter udari s palico ob tla. Ko vidi, da se Katra tiho joče, zamrmra nekaj sam pri sebi.

Nekaj minut hodita tako nemo naprej. Prideta do razpotja. Na desno je stezica vodila v gozd, na levi je bila velika vozna cesta. Poleg poti je stalo znamenje s svetim razpelom. „Katra,“ reče župnik s slovesnim glasom, „tu pred podobo Izveličarjevo poklekните in priporočite Bogu sebe in sina; ko se utolažite, vrnite se domov. Podvizal se bom k bolnici in potem se oglasim pri vas. Če pa ne bom mogel danes, pridem jutri. Bog naj vas razsvetli; da ukreneva pravo. Le pogumni bodite! Bog nas tepe z nadlogami, a vse je v našo srečo. Z Bogom, Katra!“

Ženica poklekne pod sv. križ, a gospod župnik stopi v gozd, skozi kateri je vodila stranska stezica k Martinovi koči.

Zamišljen je pospešil župnik korake, da bi se vrnil pred nočjo; srečaval je delavce, ki so delali v gozdu, kmete, ki so vozili drva, in tudi ženico, ki je nabirala subljadi. Vsi so župnika spoštljivo pozdravljali, on pa je imel za vsakega prijazno besedo. Saj so bili vsi njegovi toliko ljubljene župljani, s katerimi je živel že blizu trideset let v najlepši slogi. Poznal je vsakega izmed njih po slabih in dobrih lastnostih in vsakemu je hotel koristiti kot dušni pastir svojim otrokom in ovčicam.

Prav ko stopi iz gozda, sreča voz naložen z lesom; poleg voza sta šla dva čvrsta fanta, ki sta nosila sekirji na ramah.

Fanta ustavita konja, da bi mogel gospod župnik mimo, in ga spoštljivo pozdravita.

„Čujta fanta“, ogovori ju župnik, ko jima je bil prijazno odzdravil, „veseli me, da vaju vidim, a ljubše bi mi bilo, da bi vaju večkrat videl v cerkvi. Zdi se mi, da se včasih ogneta cerkvi, ali ne, draga moja? Kako lepo bode, če bodeta nekoliko pridnejša, lepo za vaju, veselje Bogu, starišem in meni.“

Mladenica sta gledala v tla, rekla pa nista nič, dokler je stal zraven njiju župnik. Ko pa odide, reče starejši:

„Ali si slišal, kaj so rekli gospod?“

„No“, odvrne mlajši, „napačno bi ne bilo, ko bi delala tako.“

„A brez kupice vina se ne sme končati nedelja“, pristavi tovariš.

„Pa tudi pričenjati ne brez svete maše“, odvrne oni.

„Kar je res, je res: naš župnik nas ne uče naopak. Njemu smeva že verovati in ga poslušati.“

Tako se je pletel med njima pogovor o vrlinah župnikovih, ki so bile obče znane. Zato je tudi smel reči marsikaj, česar bi župljani ne bili sprejeli od drugega.

Kmalu potem stopi častitljivi župnik v Martinovo kočjo. Kopica majhnih otrok je sedela na kuhinjskem pragu pred veliko okrušeno skledo, iz katere se je kadil krompir v oblicah. Z veseljem vpitjem so segali otroci v skledo in slastno uživali borno jed.

„Ali vam diši večerja?“ popraša župnik, ko se jim približa. Nato seže v žep ter vzame iz njega nekaj orehov, katerih je vedno nekoliko nosil s seboj za otroke.

To je bilo veselje! „Še meni, še meni!“ klicali so drug za drugim, dokler ni bil žep izprazen.

„Kaj pa delajo stara mati?“ vpraša gospod, nagledavši se otroške družinice.

„Stara mati so bolni“, povedó otroci; drugega niso vedeli, razven, da so oče v hosti, mati pa v malem hlevcu.

Župnik gre po strmih stopnicah v gornjo izbico. Tu je bilo že skoro temno. Jedino okence je bilo deloma zalepljeno s papirjem. Na revni postelji je ležala stara perica Lena.

„No, mamka, kako vam je?“ popraša s prijaznim glasom mašnik bolnico.

„Ej, kmalu bo konec“, vzdihne ženica polglasno.

„Ni še sile, ne!“ odvrne župnik, „Pretoplo ste odeti, ali ne? Zdi se mi, da vam to jemlje sapo.“

„Oh, tako me zebe, vsa sem ledena.“

„Zima je, mamka, zima, pa kmalu pride pomlad in gorkota. Kmalu bode bolje, kmalu.“

„Ej, ne čakam pomladi, vse mi pravi, da ne“, govori bolnica.

Župnik spozna kmalu, kaj bi pomagalo, zato zapusti bolnico in gre po stopnicah v vežo. Tu najde hišno mater, ki je bila ravno prišla iz hleva.

„Ali imate kaj tople vode?“ popraša starček in se še ne zmeni za njene pozdrave.

„Samo to, v kateri sem poprej skuhala krompir“, odgovori mlada žena.

„Brž jo nesite gori k bolnici in pa še dve skledi.“

„Skledo imamo samo jedno pri hiši“, odvrne žena.

„Pisker je tudi dober“, reče nato župnik; „pa le hitro prinesite!“

Čez nekaj trenutkov se je kadila voda v dveh posodah, in župnik dene s pomočjo mlade gospodinje bolničine roke vanji.

„Tako, sedaj pa le mirno držite roki v vodi!“ Bolnica je držala roki v vodi in težko soplala.

„Ali je sedaj topleje?“ popraša čez nekaj časa, ko zapazi, da se bolnici lice oživlja in se skoro rdeči.

„Bolje, bolje“, pritrdi starka in se s hvaležnim pogledom ozre v gospoda župnika.

Duhovnik je za bolnika na kmetih pomočnik v stoterih slučajih; večkrat leži bolnik skoro celi dan sam, ker nimajo domačini časa za postrežbo, kaj še, da bi mu preskrbeli zdravnika!

Zato je takemu revežu duhovnikov obisk v največje tolažilo in veselje. Jedinu duhovnik mu prinaša upa in tolažbe; on razvedri otožno dušo in nasvetuje marsikateri lek v pomoč bolnemu telesu.

„Vidite, saj pravim, da boste kmalu okrevali“, govori veselo gospod župnik. „Le mirni bodite in srčni!“

Duhovnik je ostal pri bolnici toliko časa, da ji je olajšal vest pa ji obljubil, da pride drugo jutro s sv. obhajilom.

Starka je kimala z glavo in kazala svoje veselje: bila je videti vsa srečna.

Župnik se poslovil od bolnice, od matere in otrok, potem jo mahne urno proti domu, srčno zadovoljen, da je potolažil in tudi za poslednjo pot pripravil trpečega človeka.

III.

Jednajsta ura je odbila tretji dan potem v zvoniku stolne cerkve mesta N., ko stopi v malo sobo bližnje gostilne pri „Belem volu“ naš znanec, gospod župnik, prašen in truden po dolgi vožnji.

„Bog pomagaj!“ vzdihne poluglasno, „kako naj začnem in kako zvršim težavno nalogo, katero sem prevzel? Ne ustrašim se navadno nobenega posla, a danes mi je ta pot pravi ‚križev pot‘. Da bi bil fant tako globoko padel in postal tat? Otroci pošteni in pridni starišev, dobro poučen v krščanskem nauku — da je storil kaj takega? Dečko mi je na srcu, da ga ljubim, če tudi ima mnogo slabostij. Tat pa še ni bil dosedaj, ne, ni bil.“ Majal je z glavo, segel po brevir in iz njega molil nekaj časa; ko odmoli, vzame iz listnice listič in čita: „Gospodska ulica štev. 3. — Dvanajsta ura bode kmalu, torej je čas, da grem.“

Otrese si klobuk prahú, osnaži nekoliko črevlje, ozre se okoli, ali ni morda na steni kaka sveta podoba, a ko ne najde nobene, prekriža se pobožno ter zapusti sobo.

Ne bomo popisovali obilo potov in sitnob, katere je prestal naš blagi znanec, predno je rešil Nandeta iz začasnega zapora. Obhodil je zaporedoma Nandetovega gospodarja in policijo, po policiji zopet gospodarja, in le njegovemu stanovitnemu postopanju in gorkemu zagovar-

janju se je posrečilo omečiti trdo pravico. Izgovarjal ga je, da je dečko še mlad in nepremišljen; obljubil je tudi, da poravna vso škodo, katero je naredil.

Nande je trdovratno tajil vsakomur, da bi bil kaj izneveril. Toda, ko ga je župnik pogledal resnobno in milo, zadrgetal je fant po vsem životu, povetil oči; laž, ki mu je že bila na ustnih, zastala mu je hipoma. Česar ni mogla doseči preiskava, dosegel je župnik z maloštevilnimi krepkimi besedami.

Nande mu je priznal, da je res že nekaj mesecev po malem odnašal blago iz gospodarjeve prodajalnice, prodajal, in ž njim plačeval dolgove. Zašel je bil namreč v slabo družbo igralcev, kateri so vanj tem bolj silili, čim bolj je izgubival. V zadregi je šel krast gospodarjevo blago. Župniku je obljubil trdno, da ne bode kradel nikdar več, marveč izbrisal sramoto s poštenostjo in pridnostjo.

In tako se je Nande še istega dne odpeljal z župnikom v domačo vas.

Tema je bila, ko sta se približevala domu. Govorila sta med potoma malo. Župnik je bil upehan, fanta je bilo sram. Nekoliko pred vasjo začne starček:

„Tvoji ubogi materi ne bom povedal o tvojem nepoštenem življenju v mestu. Umrli bi od žalosti, ko bi zvedela vse. Tako mlad še, pa tako izprijen! A lagati ne smeš, zato ji bom jaz povedal, kolikor treba, in naročil, naj te ne izprašuje. Kaj počnem s teboj, nisem še določil; a da se moraš poprijeti kakšnega dela, to vidiš sam. Materino imetje je pre-majhno, da bi redilo lenuha. Mati in jaz sva ti hotela polajšati življenje, a ti nisi hotel. Torej ostaneš za sedaj pri meni za hlapca, vrtnarja in cerkovnika, dokler te ne pokličejo v vojake. Vem, da ti tudi to delo ne bode po volji, a kakor si sam sebi postlal, tako bodeš ležal. Ne zabi, da si vsak človek sam kuje srečo.“

„Vse, kar mi ukažete, storim rad“, odgovori boječe Nande. „A prosim vas ponižno, le nikar ne povejte materi in nikomur, kaj sem zakrivil. Saj se bom poboljšal, le sedaj mi še odpustite!“

„Bog daj, da bi bilo resnično“, reče župnik nekoliko potolažen.

Med tem je došel voz do vasi. Kar začujeta žalostni klenk mrtvaškega zvona.

Župnik ukaže ustaviti voz in vprašati nekega mimo gredočega človeka, komu zvoní.

„Perici Leni“, bil je odgovor.

Župnika je iznenadila novica; ni mislil, da pride smrt tako hitro. Sname klobuk in se nekoliko trenutkov pomudi v tihi molitvi.

„Nande“, reče na to ganjen, „bodi priden in pošten, življenje je tako kratko, a večnost brez konca! Vselej, kadar čutiš izkušnjava, do-

misli se mrtvaškega zvona! Tudi tebi bode pel, kakor vsem drugim.“

V takih pogovorih se pripeljeta do župnišča. Tu ju je čakala vdova mati. Ob ropotanju voza pride z drugimi domačini pozdravit gospoda, Neža pa je svetila.

Nande skoči z voza in bojazljivo stopi k materi, katera je nemo, z odprtima rokama šla sinu nasproti. Ozirala se je na župnika, kakor bi hotela reči: Ali je šlo vse po sreči?

„Pripeljal sem vam izgubljenega sina“, reče župnik, stopivši raz voz. „Kar je minulo, pozabimo! Vse je poravnano, in Nande naj sedaj tudi vam, kakor je meni, slovesno obljubi, da bode drugačen odslej.“

Vdova ga je razumela. Roke, katere je bila razprostrla proti sinu, omahnejo ji. Ne jednega vprašanja ni spravila iz ust; materinsko srce je v trenutju slutilo, uganilo, vedelo dovolj.

Približa se župniku, da ga zahvali, a ni mogla govoriti; srce ji je reklo, da je starček za sedaj rešil sina.

Župnika pa je navdalo čustvo, ki je vseh čustev najblažje: blaga zavest, da je rešil mlado ovčico in osrečil zapuščeno vdovo.

Veselil se je svojega poklica, ki bolj, kakor katerikoli drugi, ponuja prilike in daje moči voditi k dobremu slabotne ljudi ter deliti tolažbo in pokoj trpečemu človeštvu.

IV.

Čas je mirno potekal našim znancem. Nande je bival ves dan pri župniku in ondi imel opravke ali v cerkvi, ali na vrtu, ali v hlevu; zvečer pa je zahajal k materi spat.

Župnik je bil ž njim zadovoljen. Fant je bil voljan, poslušen; ves dan je delal pridno in ni nikdar ugovarjal. Smel ni nikamor, samo v nedeljo po službi božji je imel nekaj ur prostih in dobival dvajsetico v zabavo.

Župnik mu je dajal, česar je potreboval; denar pa — tako je trdil župnik — ni mladim ljudem za nič drugega, kakor za izkušnjo, torej nevarna stvar.

„Ako bodeš priden“, dejal je večkrat, „dobodeš svoj čas večjo vsoto, katera ti utegne obroditi blagoslov; sedaj bi ti bil denar samo v pogubo.“

Nandetova mati ni nehala Boga moliti, da bi sinu podelil vstrajnost. A srečna ni bila več, odkar je slutila, da je sinovemu še tako mlademu čelu pritisnjen pečat tatinstva in sleparstva. Ni se mogla popolnoma veseliti njegovega izpreobrnjenja. Kalila ji je ljubezen do sina neka skrivna nezaupnost, rekli bi, huda slutnja, ki je vznemirjala njeno materinsko srce.

V materinem srcu odmeva ne samo vsaka telesna in duševna bolečina njenih otrok, ampak to srce je tudi nekak prorok njih bodoče sreče ali nesreče.

To izvira iz iskrene ljubezni, ki vidi s podojenim čustvom in zato vidi in sluti nevarnost, ki preti njenim dragim, že od daleč in tedaj, ko je nevarnost — še čisto nevidna drugim ljudem — pognala še le kal.

Nandet se je videlo, kakor da je zadovoljen s svojo usodo. Bil je na videz vedno vesel, žvižgal in prepeval si je med delom, kakor človek, kateremu je delo največja slast življenja.

Vsi v župnikovi hiši in sploh po vasi so hvalili njegovo pridnost, vstrajnost in veselo srce.

Župnik se je delal malomarnega proti tej pohvali, a v srcu je bil ves zadovoljen ter je Nandeta začel vnovič ljubiti, kakor nekdanj, ko je bil še nepokvarjen dečko. A to svojo prijateljsko ljubezen je skrival proti vsakomur, proti Nandetu pa najbolj. Ž njim je občeval sicer prijazno, pa vendar previdno. Ni treba dečku vedeti, da sem mu odpustil pregreho, ter da mi je zopet prirastel k srcu, mislil je pri sebi.

Le jedna oseba v župnikovi hiši se ni mogla sprijazniti ž njim, namreč Neža, kuharica.

Že od nekdanj, ko je bil Nande še majhen, imela je mržnjo do sicer lepega in bistrega, a jako zvijačnega otroka. Ko ji je župnik naznanil, da se bode odslej Nande prišteval k njegovi družini, ni dolgo mogla pomiriti nevolje.

„Tako“, dejala je razdražena, „ni dovolj, da ste, gospod, doslej imeli ž njim križe in težave izven hiše, sedaj, na stare dni, ko sami potrebujete največ pokoja, ker vam velika in težavna župnija brez kapelana itak nalaga preveč dela in skrbij, sedaj, pravim, hočete si naložiti še živo pokoro v hiši, vzemši k sebi nepoboljšljivega fantalina? Jaz se tudi staram in nimam volje prepirati se ž njim, kakor se njegova mati vedno ž njim prepira, ker pri njem se nič ne opravi ne z lepa ne z grda. Mene pa bo še menj poslušal, ker mu nisem nič. Ne, take popačene pošasti v naši tako vzgledni hiši, tega pa ne trpim, rajša si zvežem culico, pa grem!“

Ali vendar ni šla. Blagi župnik je tudi takrat, kakor vselej, s prijaznimi besedami ugasil ogenj kuharičine nevolje.

Neža se je res kmalu nekoliko potolažila, posebno, ko je videla, da je Nande postal krotek in poslušen. Vendar pa je bila proti njemu nezaupna, ni ga puščala izpred očíj, opazovala je njegov pogled, pretehtavala vsako njegovo besedo, češ, z volkom ni dobro ovce pasti. On se sedaj samo hlina, dokler ne najde prilike za nove hudobije.

Ali je Neža s svojim nezaupnim in trdim srcem pa z zvito in bistro glavo slutila prav ali ne prav, pokaže nam prihodnost.

Bil je vroč popoldan meseca malega srpana. Župnik je bil ravno vstal od popoldanskega počitka in je sedel v senčnati kolibici na vrtu.

Na kameniti mizi pred njim je ležalo raztresenih več papirjev, med njimi so bili tudi župnikov ovrtnik, čepica in tobačnica. Iz vsega se je poznalo, da je župnik v ta kotiček vrta pribežal, da bi tu užival mir in počitek ob vročih popoldanskih urah.

Debelušni pes in mladi maček sta ležala v njegovi bližini na mehki trati drug od drugega oddaljena, zaspana in lena.

S papirnatih pól, ki so bile popisane s številkami, bilo je videti, da je župnik delal račune.

Čez nekaj časa vzame iz listnice kopico bankovcev in jih začne šteti. V tem trenutju nekaj zašumi blizu njega in ob vhodu v kolibico se prikaže Nande, golorok, s širokim slamnikom na glavi in z velikim jerbasom v roki.

„Južino nesem koscem na senožet“, reče s prijaznim glasom in sname spoštljivo klobuk, „ali mi imate, gospod, kaj naročiti?“

„Petintrideset, šestintrideset“, štel je župnik polglasno in majal z glavo, kakor bi hotel reči: „Malo počakaj, da doštejem!“

Nandetovu postanejo oči vidno debelejše, ko zagledajo lične bankovce. Prebledi in zardi zaporedoma. Njegove oči, katere so strmele v kopico denarja, svetile so se s čudnim žarom.

V tem hipu potegne sapica in bankovci se razpršijo čez mizo, nekateri tudi pod mizo.

Župnik se pripogne, da jih pobere. V istem trenutku seže tudi Nandetova roka hitro po jeden goldinar, ki je ležal na mizi blizu njega, ter ga spravi v rokav.

„Šentani denar“, pravi sedaj župnik, zloži goldinarje ter položi kamen na nje, da jih sapa zopet ne odnese, „kako hitro hoče zbežati, in kako težko ga je dobiti! Ravno kar sem ga prejel po pošti za popraviljanje šolskega poslopja, katero se hoče porušiti. Koliko sem moledoval pri gosposki, predno so ga nam dali, pa kako hitro ga je pihljaj lahke sapice hotel odnesti! Vidiš, Nande, tako se godi tudi zapravlјivcu! Težko je sam ali pa kdo drugi denar zaslužil, da ga potem v kratkem zapravi. — Pa poglej no, Nande“, važno pristavi, „ali ne leži morda kak goldinar v onem-le grmu?“

Nande išče, a ničesar ne najde.

„No, potem pa le nesi v božjem imenu južino koscem“, méni župnik, „vročina je huda, žeja pa še hujša. Pa naroči jim, naj ono seno, katero so pokosili poleg potoka, pusté do jutri na travniku; utegne biti še vlažno od včera.“

Nande se poslovi in hoče župniku poljubiti roko.

„Ni treba, moj sin“, brani se župnik in dobrohotno poboža z roko Nandetovo glavo: „ti veš, da si mi več kakor služabnik. A le priden in pošten bodi, kakor si sedaj!“

To je bila prva pohvala, ki jo je župnik izrekel Nandetovu po štirih mesecih, odkar je živel pri njem. Kakor smo že povedali, silil se je mož, da bi bil mrzel proti njemu, boječ se, da bi ga ne prevzela hvala. A sedaj, ko je videl Nandeta tako ponižnega pred seboj, postalo mu je hipoma tako milo v srcu. Smilil se mu je fant; saj je bil sin njegovega dobrega, sedaj pokojnega prijatelja, in saj je kazal resno voljo, da se poboljša.

Ko se ga župnik dotakne in ga prijazno ogovori, zgane se Nande, kakor da ga je gad piknil. Zmeden vzdigne cajno in hitro odbeži.

Župnik prešteje še jedenkrat denar. Šteje in šteje, a vselej je bil jeden bankovec premalo. „Ali nisem že prej doštel do šestintrideset? A sedaj jih je samo petintrideset“, reče sam pri sebi.

Še jedenkrat pogleda pod mizo in pod klop ter prebrska s palico zeleno grmovje, ki je obdajalo kolibico —, a bankovca ni bilo.

„Ali jo je goldinar vendar-le popihal, ali pa se je poštar zmotil, ni ga! V božjem imenu! Dodam pa iz svojega.“

Proti večeru onega dne se je izprehajal župnik po vrtu ter molil brevir. Sedaj pa sedaj se ustavi, dene kazalec v knjigo in potegne ščipec tobaka iz tobačnice.

Nakrat se ustavi pred mlado jablano, katera je imela dve veji polomljeni, ravno oni dve, kjer sta še v jutro viseli dve zlato-rmeni jabolki, prvi njen sad. Jabolki ni bilo več.

„Kaj pa je to?“ reče zavzet, da mu molitvena knjiga skoro zleze iz rok, „kdo bi se bil predrznil to storiti?“

„Hej, Neža“, pokliče kuharico, ki je nedaleč od tam nabirala fižol, „ali veš, kdo je poškodil to drevo?“

„Kdo bi bil neki drugi“, odvrne Neža, „kakor Nande? Videla sem ga že večkrat, kako poželjivo je opazoval oni dve jabolki; a ker sem bila vedno blizu, ni si jih upal utrgati. No, sedaj se mu je posrečilo.“

„Neža, Neža, ali je tvoje govorjenje krščansko?“ posvari jo župnik. „Kako moreš trditi, česar nisi videla? Ko bi pač vedela, kako ostuden greh je obrekovanje! Kaj ti je storil ubogi Nande, da ga tako črtiš? Ali ni priden, ponižen, poslušen?“

„Storil mi ni še ničesar, ker ni še utegnil“, odvrne kuharica s poudarkom, „a dobro si za-

pomnite moje besede, da Nande ne bode hodil več dolgo v ovčji obleki, v kateri se hlini že nad štiri mesece. Poznam ga in opazujem dovolj in vem, da ni več tako zadovoljen, kakor

je bil iz početka. Zvečer ne hodi več, kakor nekdanj, naravnost k materi spat; zvedela sem, da že nekaj časa pohajkuje po vasi v pozno noč. Ob nedeljah, kadar mu izročite dvajsetico,

Tudi vejicam treba časa.

kako zaničljivo jo potem menca med rokami, češ, s takim beraškim denarjem naj se on, Nande, najbrhkejši fant cele župnije, kakor se sam imenuje, prikazuje po krčmah! Pri jedi, ko drugi molijo, on — — —

„DOM in SVET“ 1894, št. 7.

„Nehaj mi vendar s svojimi domišljenimi pritožbami!“ seže ji župnik nevoljen v besedo, a poznalo se mu je, da ga je Nežina pritožba zmêdla. „Ako hočemo koga obirati in tožiti, najdemo tudi v najboljšem človeku pogreškov

dovolj. Človek je pač iz mesa in krvi in ne iz slame in žaganja, kakor igrače, in zato ima vsakoršne slabosti. Nande je bil nekdanj malo-priden, a sedaj ni več; glavo bi stavil za to. Koliko prizadevanja in zatajevanja mu je treba, ti še ne slutiš, ker premalo poznaš omahljivo človeško voljo in pa njegovo slabotno srce. Povem ti, da ga tudi zato sedaj rajši imam nego kdaj. Da se človek rodi dober in blag, to je sreča, kakor je sreča, če se rodi bogat in lep; zasluga pa je, če se častno bori z izkušnjavami.“

„Molčala bom, nečem več ziniti o Nandetu“, odvrne Neža udana, pa precēj razžaljena. „Rada bi, da bi se motila. Nič mi ni do tega, če se ž njim tudi jezim, vajena sem tega pri poslih in z ljudmi; a za vas me je skrb, ker vem, da imate preveč radi tega — —“

Požrla je zadnjo besedo, katera bi se gotovo ne bila ljubeznivo glasila za Nandeta, ter go-drnjaje nadaljevala svoje delo.

Župnik je hodil zamišljen še nekaj časa gori in doli po vrtu, a kmalu se mu zvedri prijazno lice.

„Zavidnost, sama zavidnost!“ misli si, „nič drugega. Družina čuti, da je Nande v hiši več kakor ona, in zato mu zavidajo. Zato ga tudi obrekujejo in na Nežina ušesa prinašajo vsakoršne čenče. Nežina slabost pa je bila že od nekdanj, da se ji zdi vse hujše, kakor je v resnici. No, sčasoma se bo že privadila Nandeta in izprevidela, da mu dela krivico. Fant je tako krotek! In naposled vendar zmore pravica!“

„Imam ga pa le rad“, reče nato polglasno, „če ga tudi nobeden ne mara. Rad ga imam rad“, ponavljal je še zadovoljen ter z velikim pisanim robcem zapodil debelo oso, ki mu je brenčala okoli glave. „Imam ga rad, ker je moja izgubljena ovčica, katera se je povrnila k svojemu pastirju. A jaz mu hočem biti dober, prizanesljiv pastir, naj velja, kar hoče!“

V.

Ko se je Nande poslovil od župnika in šel proti senožeti z južino, zapustila ga je takoj ona zmedenost, ki je izvirala iz strahu. Z lahkim srcem in brzimi nogami je korakal po zelenem polju, kakor bi bil malo poprej storil pošteno delo, ne pa zločina.

„Skopušni gospod“, govori medpotoma sam s seboj, „ima toliko denarja, da sam ne vé, kaj ž njim, a meni ne privošči na teden več kakor borno dvajsetico! Da bi bil oni denar šolski, kdo mu to verjame? Bogat, bogat je naš župnik, to vsi dobro vedó. Vsako leto si kupuje novih posestev in vinogradov, da molčim o tem, kar ima gotovine v posojilnicah in hranilnicah.

Se vé, na tako bogati župniji služi že nad trideset let, pa letina za letino je bila dobra, in vsi kapelanovi dohodki pripadejo že več let njemu, pa ne bi bil obogatel!

A kdo bo neki vse to dobil po njegovi smrti? Gotovo največji del Neža, ki je njegova sestrana; mene pa se bo spomnil seveda samo kakor kakšnega berača. Župnik ima nekaj nad šestdeset let, a Neža jih ima kakih štirideset. Torej ni upati, da bi ona pred njim stegnila kosti. — Ko bi te ženske ne bilo“, nadaljeval je svoj samogovor z nekoliko višjim glasom in pri tem povzdignil svojo pest kakor v grožnjo. „o — potem bi po župnikovi smrti njegovo lepo imetje postalo moje, to vem. Starec je ves zateleban vame. Zdi se mi, da se mu smilim s svojim voljnim obrazom in pohlevnim vedenjem. Res, ko bi te Neže, te spake, ne bilo, bilo bi zame že drugače v hiši. A ta vražja ženska ima povsod svoj nos in svoji ušesi, da si človek v njeni navzočnosti še misliti ne upa, boječ se, da ne bi mu zalezljiva kača uganila mislij. Kadar se je nadejam najmanj, že stoji, kakor duh, za menoj. No, če je ona zvita kakor kača, zato sem pa jaz prekanjen kakor lisjak; mene ne ujame tako brzo. — Imam ga že — tudi brez njenega vedenja“, smejal se je zvijačno in ob tem potipaval ukradeni goldinar na dnú žepa; „začetek je dober, pomagal si bom tudi nadalje. A to je gotovo, da z borno dvajsetico ne pojdem več ob nedeljah v vas. Kdor se trudi celi teden, lahko si v nedeljo privošči pošten zaužitek. Ako pa mi nečejo dati radovoljno, kar si krvavo zaslužim, prisiljen sem, sam pridobivati si denarja. Kako, — to je moja skrb.

Juhé! Po dežju sije solnce, a po tolikih žalostnih dnevih, prebitih v župnikovi hiši, prisije sedaj meni še zlati čas.“

Vrže klobuk v zrak, zasučé se na peti, veselo zavriska, da je njegov glas odmeval daleč okoli, a potem je nadaljeval svojo pot.

„Nande, le hrani noge in dobro voljo za nedeljo, ko bo ples pri Sv. Miklavžu!“ začuje Nande za seboj.

Nande se ustavi in zagleda mladeniča, stopivšega iz bližnje goščave.

„Ti si, Mihec?“ zakliče vesel in se mu pridruži; „kam pa si namenjen?“

Mihec je bil za nekaj let starejši od Nandeta in je bil pomočnik v kovačnici. O njem ne moremo povedati drugega, kakor da je bil vseskozi popačen fant. Kjer je bilo kaj prepira in pretepa, tam je bil tudi Mihec.

„Gospodar me je bil poslal k cerkveniku Sv. Miklavža nekaj popraviti“, odgovori Mihec, „in sedaj se vračam domov. Zvedel sem tudi, da imajo to nedeljo semenj, ne pa v nedeljo teden, kakor je bilo prej določeno. Ali prideš ti?“

„Seveda pridem“, odgovori Nande; „kjer je godba, tam je zame.“

„Pa kaj hočeš z borno dvajsetico?“ šali se Mihec.

„Z dvajsetico?“ odvrne Nande zaničljivo: „ne, takrat bode goldinar, in še prav nov. Pil ga bom, da bo vse teklo, pa še ti z menoj!“

„Ti se šališ“, méni Mihec. „Odkod bi dobil goldinar? Od župnika gotovo ne; menda pa od Neže, kaj? — Ha, ha, ha!“ zasmeje se porogljivo, ko vidi, da je Nande ob tej opazki ves zelen od jeze; „ti in pa Neža sta kakor pes in mačka? — Priznavam pa vendar, moj Nande“, nadaljeval je z resnim, pomilovalnim glasom, „da si ti prvi tepec cele župnije. Ko bi bil jaz na tvojem mestu, znal bi drugače živeti in ne dal bi se voditi in pitati, kakor paglavec, ki je dobil šele prve hlačice, kakor delaš ti. Kaj ti pomaga, če dobiš kdaj tudi ves župnikov denar, če pa sedaj nimaš toliko, da bi si ob nedeljah omočil grlo? Sedaj, ko si mlad, potrebuješ denarja, ne pa, kadar boš star in čemern, ko človeka nič več ne veseli.“

Nandeta je nekoliko grizlo posmehovanje tovariševo; toda, ker mu je govoril prav iz srca, odvrnil je mirno:

„Jaz tudi tako mislim, a kaj naj storim? Polnoleten še nisem, in moram torej plesati, kakor mi drugi godejo.“

„Ali pa kakor Neža piska“, podraži ga zopet Mihec. „Sram te bodi, da te ženska strahuje!“

„Da bi se nje bal? Ni res!“ zakliče Nande srdito; „toda ona je glavna oseba v hiši, če se njej zamerim, godilo, se mi bode še hujše kakor sedaj. Svetuj mi rajši, kaj naj storim, da si poljšam svoje stanje!“

„Kaj naj storiš? Ali si v resnici tak bebec, da me za svet vprašaš?“ poroga se Mihec. „V hiši, kjer se vidi sama obilnost, kjer prideš

večkrat v dotiko z denarjem, ni treba dosti truda, da si izboljšaš življenje. Vržeš pet in potegneš šest; prilika se ti gotovo ponudi prav dostikrat. Težke vesti si ob tem ni treba delati. Misli si, da so to obresti one glavnice, katero pozneje zapusti župnik. Koliko bode to koristilo! S tem, da si privoščiš ob nedeljah zabavo, dobodeš med tednom več veselja do dela. Pri fantih in dekletih si pridobiš tudi več veljave. Stori po mojem svetu, saj ti hočem dobro.“

„Ali“, jeclja Nande v zadregi, „župnik ima denar vedno pod ključem, bodisi doma, bodisi v cerkvi.“

„Ali nisem jaz kovač?“ odvrne ponosno Mihec. „Kadar se ti ključalnica neče odpreti z lepa, spomni se prijatelja Mihca! Samo da mi moj trud potem tudi povrneš; ovadil te ne bom nikdar. Žejo tudi jaz večkrat trpim, da veš. Moj gospodar je sam revež, in če tudi sedaj pa sedaj skrivoma prodam kak košček železa, vendar je to komaj dovolj, da si kupim smodko. In potem —“

„Dovolj tega“, pretrga Nande zgovornemu prijatelju besedo. „Tam že vidim naše kôsce, Bog ne daj, da bi čuli najin pogovor! Srečno! V nedeljo na sejmu se bova videla.“

•Bil je ponedeljek po sejmu pri Sv. Miklavžu. Na župniškem dvorišču je sedela pred kubinjskimi vrati Neža in strgala krompir.

Ne daleč od nje, pri kameniti klopi pod zeleno murbo, je stal Nande, bled v licih in z zaspanimi očmi. Snažil je črevlje, katerih je bilo več parov.

Delo mu ni šlo izpod rok. Neprenehoma se mu je zdehalo, glava mu je vedno lezla doli, oči so se mu zapirale —, le siloma jih je odpiral, da so skrivaje gledale na Nežo; ta je pa danes bistro opazovala čudnega fanta.

(Dalje.)

Kraška cvetka.

Goré, goré, apneno bele,
Kakó vas je premenil čas!
Po vas so šume zelenéle,
Zdaj bivate le tóžen Kras.

Mirno ste v šume senci spale
Pod listjem, mahom jézer let:
Zdaj bivate le gole skale,
Zelenje proč je, proč je cvet.

Prišlo na vas je ostro jeklo,
Za jeklom burja in naliv;
In jeklo šume je poseklo,
Odnesla prst je burja z njiv.

Le jedna cvetka še poganja,
Kjer v razpoklinah prst dobí;
In ta o krásu Krása sanja,
Ki krásil ga je svoje dni.

Te cvetke drobne cvet je moder,
Nič ne vonjá to cvetje s skal;
In ni ljubimca od nikoder,
Da v šopek cvetje bi si bral.

Zató stoji ta cvet samotno
Čez pómlad, leto, do zimé,
Molcé, misleče in tihótno,
Le stare bajke ga budé.

Po ostrih rtih in pečinah
In po prepadih in čeréh
In po planótah in kotlínah
Preveva dih ob nekih dneh;

In stara pesem že utíhla
Na úho cvetki pridoni,
In predno cvetka je usihla,
Spev čuje mnog iz davnih dni:

Kakó junaški so Japódi
Pred Rimcem dom branili svoj,
Kako so rimski carji todi
Vodili v boj za rojem roj.

Kako Slovenec je bogovom
Tu palil kres in stavil hram;
Kako izročal je sinovom,
Kar od pradedov znal je sam.

Kakó je pevec kdaj sedéval
Po brdih v senci, po vrhéh;
Kako je sladko brenkal, peval
O slavnih dedih in možéh.

Da kdaj po gorah teh so vile
Koló plesále, vrele v ples,
Junake s pesmimi vabile
V goščavo senčnatih dreves.

In ko jelenov so krdéla
V goščavah pasla se plašnó,
Kakó da lovčeva jih strela
Zalezovala je skrbnó.

O zdaj pa, cvetka v skalni jasi,
Si sama, slušaš davni spev;
„Oj kje ste Krása krásni časi?“
Je glasov tvojih tih odmev.

Anton Hribar.

Loka.

(Krajepisno-zgodovinska črtica. — Spisal Fr. Pokorn.)

• (Dalje.)

Predno stopiva v loško mesto samo, ozriva se še na vas Vinicarje, ki je na vshodni strani nunskega vrta in šteje 9 hiš s 33 prebivalci. Ime ima od tod, ker so njeni prebivalci brizinškim škofom obdelovali vinograde na Kamenitniku. Pozneje pa so vozili vino z Vipavskega ali pa z Dolenjskega, imenovano „marchwein“.

Kakor smo že povedali, leži mesto Loka na prav prirodno lepem kraju. Mesto samo se deli na dva trga: zgornji večji in snažnejši, in spodnji manjši preprostejši; celo mesto pa ima skupaj 133 hiš in šteje 1338 prebivalcev. Ker so spodnji trg zgradili pozneje kakor zgornji, imenuje se „novi trg“ ali, kakor ljudstvo izreka, „nontrg“ ali „lontrg“. Potem ima pa mesto tudi predmestja: Karlovec se loči v spodnji in zgornji, oba imata 55 hiš ter štejeta 439 prebivalcev. Zgornji Karlovec so prejšnje čase imenovali tudi „poljansko predmestje“, ker drži ondi glavna cesta na Poljane. V 17. stoletju so pisali „Eselsgasse“, zakaj, to mi ni znano. Spodnji Karlovec tje do „lepega znamenja Matere Božje“ so pa imenovali nekdanj tudi „Uršelkonec“, ali kakor so pisali „Vrshelkonz“, zakaj, tudi nisem mogel pozvedeti. „Studenec“ je spodej pod spodnjim Karlovcem ter ima 19 hiš in šteje 144 prebivalcev. Ime ima ta mestni del od ondi izvirajočega studenca. Potem je Trata zgorej nad zgornjim Karlovcem, šteje 14 hiš ter ima 97 prebivalcev. Kapucinsko predmestje, onstran selške Sovre, ima 23 hiš ter

šteje 146 prebivalcev. Ime svoje ima od kapucinskega samostana, ki je ondi zgrajen, kakor ima tudi most, ki veže to predmestje z mestom, ime „kapucinski most“, če tudi so ga l. 1888., ko so ga prenovili, prekrstili v „Fran Josipov most“; naše ljudstvo se ne poprime rado novotarij.

Mesto ima dva samostana: kapucinski in nunski, in štiri cerkve: župno, špitalsko in dve samostanski, o katerih bodem pa govoril še obširneje. Šoli v Loki sta dve: jedna za dečke, čveterorazrednica, poleg katere je še obrtna šola za dečke, in druga za deklice v nunskem samostanu, in sicer zunanja peterorazrednica in znotranja šesterorazrednica.

Prebivalstvo loške okolice se peča po hribih prav pridno s poljedelstvom in živinorejo, mestno pa z rokodelstvom in obrtom. V mestu nahajamo krojače, čevljarje, kovače, peke, klobučarje, vrvarje, ključavničarje, mizarje, usnjarje, mesarje, mlinarje, kamenarje, itd. Tudi trgovcem z blagom in drobnarijo se godi dokaj dobro. V mestu je tudi tvornica za sukno in sicer ondi, kjer so nekdanj bila kopališča loških posestnikov, brizinških škofov. V tej tvornici ima mnogo delavcev svoj zaslužek, in blago v njej narejeno se razpošilja na razne kraje in uspeva jako dobro. V Puštalu izdelujejo glavnike in jih lahko prodajajo.

Če se ozreva še na krajevno rodovitnost loškega okraja, vidiva, da sploh najboljša pše-

Pene
in me
vogn
lebo
je to
sem

nica raste na apnenikovih križnogorskih tleh in v okolici sv. Filipa in Jakopa. Rž vzraste okrog sv. Andreja do sežnja visoka. Tudi svet pri sv. Barbari je plodovit. V ravnini pa je najboljša in najplodovitejša zemlja na „ofterfeldu“ in na „vešterskem polju“ in okrog Kamenitnika na takozvanih „gmajnah“. Krompir dobro rodi na peščenem svetoduškem in žabniškem svetu, na „vresju“ in drugod ob železnici, kakor tudi zelje, za katero stržijo ljudje lepe novce. Tudi „Hudo polje“ za Suho ni slabo. Drugod pa je rodovitnost srednja. In ako naposled še omenim, da so „loške smojke“ priljubljene celó Ljubljčanom, povedal sem glavne stvari gledé na krajevne razmere.

Ločani so v obče verni, pa zgovorni. Značaj jim je trdo gorenjski, hinavstva ne poznajo. Svojih navad ne premené hitro. Tudi gorenjski ponos imajo, zato pa moraš biti izbirčen v govorjenju, da jih ne razžališ. Narave so krepke in zdrave. Radi se šalijo in se znajo v družbi jako dobro dovtipno zabavati. Loška dobrotljivost je sploh znana. Poglej v domače cerkve, povsod zapaziš znamenja loške darežljivosti. Re-vežu radi pomagajo. Zlasti odkar je nehala žganje v loški okolici, obrnilo se je marsikaj že na bolje. Nehala so sovraštva med posameznimi vasmí, nehali so pretepi, poboji, ki so nekda delali nečast Ločanom, in sploh marsikaj nehvalevrednega je izginilo iz okolice.

Ločani ljubijo tudi vede. Sami se radi nabrazujejo, radi beró poučne knjige¹⁾, pa tudi svojim mlajšim skrbé za potrebno znanost. Zato vidimo, da je ravno Ločanov silno mnogo duhovnikov, kateri po raznih krajih obdelujejo vinograd Gospodov, pa tudi svetnih gospodov raznih stanov imajo Ločani v vseh časih mnogo.

II.

Kaj lépšega dáti ti móre svet,
Ko ti domáči so kraji,
Kjer vžival veselje sem mládh let,
Kjer tékli mi časi najsláji?

(Krilan.)

Loko bi poznali malo, če bi se ne brigali za njeno zgodovino. Loka ima znamenito zgodovino, kakor malokatero drugo kranjsko mesto. Dragi bralec umeva, da ne morem sezati v najdavnejšo preteklost; tudi ne morem zgodovine opisovati v tem listu natanko. Le nekatere znamenite črtice sem sestavil, da ž njimi razkrijem preteklost naše Loke.

Nikakor ne preiskujem, kateri so bili najstarejši prebivalci kranjske dežele. Znano pa je, da so ob Kristusovem času prišli v naše kraje

Rimljani in si pridobili deželo. Starih spomenikov se ni ohranilo mnogo v loški okolici ali vsaj ne dobilo. Da omenim vendar nekaj, povem, da je stala na hribu za gradom v davnih časih trdnjava, katere sledi se še zaznajo. Ali je od Japodov, ali kakega drugega naroda, kdo vé. Velik okop krog in krog nam priča, da so bili prebivalci dobro zavarovani. Trdnjava je bila, kakor sklepamo nekoliko po prostoru, nad 40 m dolga in okoli 30 m široka. Pred vhodom je imela nekaj preddvor za stražo. Ali sta stolp in trdnjava, ki se omenjata v poročilih¹⁾ „der obere turn“, ali pa „obere vest“ l. 1360., prav ta trdnjava, tega ne vem. Ko je l. 1511. potres razdejal loški grad, gotovo tudi tej trdnjavici na višini ni prizanesel, če je še stala; popravljati je pa ni bilo več vredno, ker je tudi niso potrebovali.

Tudi iz rimskih časov so se ohranila znamenja na loškem svetu. Ta so rimski brambeni zidovi²⁾ po višinah, kakor pri Novi Oslici in drugod, katerih sled se zaznava še dandanes. Iz rimske dôbe se je ohranil na loškem svetu tudi neki razbiti nagrobni kamen, ki so ga našli nekje ob cesti pri Loki.³⁾ Rimski napis na njem se glasi:

RIO Q.
PAVLINIA FA.
VS. CEL. SV.
C. SEPVLT.

Iz tega bi se posnelo, da je neka služabnica Pavlinija doživela blizu sto let, ko je umrla. Kje je sedaj ta kamen, ni mi znano. Ob času Rimcev je bil torej loški svet že znan, in tudi pot na Oglej, kakor na Koroško je vodila todi mimo.⁴⁾

Lahko si mislimo, da je tudi luč sv. vere kmalu posijala v loške kraje in sicer iz takrat slavnega mesta Ogleja. O tem so se ohranila še — dejal bi — nekaka pobožna poročila, ki se seveda ne morejo izpričati zgodovinsko. Pravijo, da je sv. Mohor ali Hermagora sam celó v Loki oznanjeval nauk božji in sicer na mestu, kjer so pozneje sezidali kapelo sv. Lovrenca na pokopališču. Dalje pripovedujejo o nekem najdenem napisu, ki pravi, da je sv. Mohor, prišedši po rimski cesti, v Loki pridigoval.⁵⁾ Ljudska pripovedka vé tudi, da je na Osolniku, kjer je

¹⁾ Zahn: C. d. A—Fr. III.

²⁾ Dimitz: Gesch. Krains I., str. 67.

³⁾ Valvasor II., knj. 5., str. 258. — Linhart: Versuch einer Gesch. von Krain, I. B., str. 436. — Mittheil. des histor. Ver. für Krain I. 1848., str. 92.

⁴⁾ Mittheil. des histor. Ver. für Krain I. 1856., str. 20. in I. 1859, str. 14. — Linhart: l. c. str. 329. — Costa: Reiseerinnerungen v. Krain I. 1848., str. 247/8. — Dimitz: Gesch. Krains I. B., str. 59—68.

⁵⁾ Beri življenjepís Franceta Kramarja str. 57.

¹⁾ Nad 500 je zapisanih v družbo sv. Mohorja.

dandanes podružnica sv. Mohorja in Fortunata, sorske župnije, stal sv. Mohor ter blagoslovil Loko in njeno okolico.¹⁾

Veliko so trpeli naši kraji v 4., 5. in 6. stoletju po Kr., ko so se preseljevali narodi in šli večinoma čez naše kraje. Sredi 6. stoletja so gospodovali v Panoniji Longobardi, ob koncu istega stoletja pa so se naselili po naših krajih Slovenci, ki prebivajo še dandanes tod, če tudi so izgubili mnogo prvotnih krajev.

Frankovski škofje, videč povsod veliko zatiranje kristijanov, jeli so pošiljati svoje duhovnike v naše kraje, da so razširjali sv. vero. Prišli so pa radi tega v nasprotje z oglejskimi patrijarhi, kateri so imeli veliko moč in veljavo v teh krajih. Kako pa je prišlo do tega, pogledajmo natančneje.

L. 591. že nahajamo tukaj Slovence; začeli so obdelovati opustošeno deželo. Še dolgo pa so jih tlačili divji Obri, dokler jih ni leta 623. Samo, hrabri slovenski vojskovodja, zmagal in vse Slovane od Labe do

jadranskega morja združil v jedno kraljestvo, katero je vladal 35 let. Po njegovi smrti pa so Slovenci omenjenih krajev, odcepljeni od drugih slovanskih bratov, ostali pod svojimi vojvodi, ker je razpadlo Samovo kraljestvo.

Slovenci so bili še pogani, njihovi sosede Nemci pa so bili že kristijani. Zato so prišli

nemški duhovniki oznanjevat Jezusove nauke tudi po Koroškem in dalje po Kranjskem. Prvi, ki je pričel to delo, bil je sv. Rupert, solnograški škof (od l. 695. do 708.). Njegov učenec Modest je pa prišel že na Kranjsko prižigat luč sv. vere. Pa ne le ti, marveč tudi oglejski duhovniki so hodili izpreobračat malikovalske Slovence na Kranjskem. Sv. Pavlin n. pr. je deloval

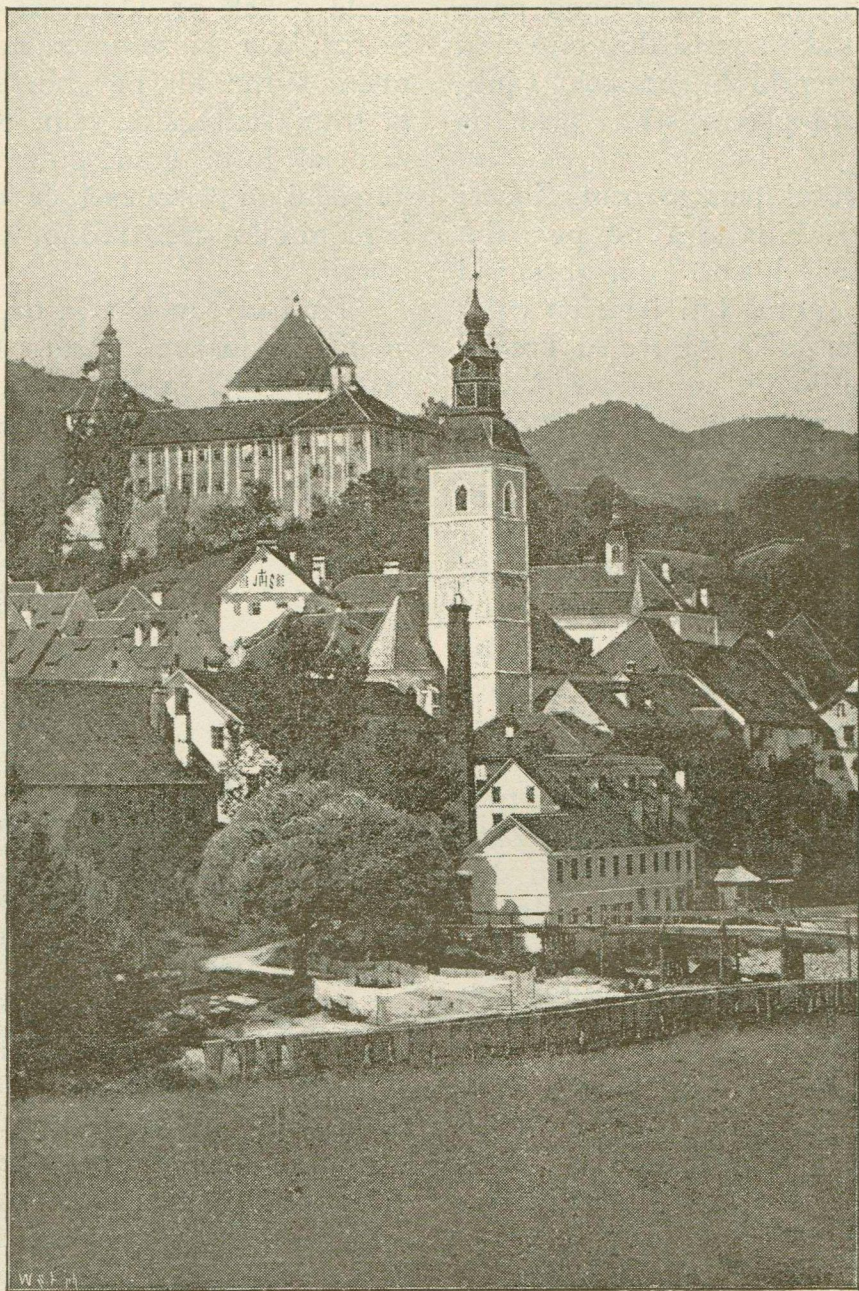
po Kranjskem l. 776. do 802. ter je tudi uravnal cerkvene razmere. — V teh časih se pa Obri zopet vzdignejo, da bi Slovence podjarmili, posebno

l. 749. Bavarski vojvod. Tasilo II. pa jim, naprošen, pride na pomoč, in potolče ropajoče divjake. Toda njegova pomoč ni bila zastoj. Slovenci so morali spoznati bavarskega vojvodo za svojega vrhovnega gospoda in s tem

so prišli pod frankovsko oblast, če tudi so imeli še svoje vojvode. Franki so bili že kristijani. In odslej so nemški duhovniki še bolj zahajali med Slovence na Kranjskem in polagoma prišli v dotiko z oglejskimi duhovniki. Tem pa ni bilo ljubo, da iz ptuje cer-

kvene oblasti zahajajo v njihovo okrožje. In l. 798. je solnograški škof Arno postavil celó škofa čez Korotan in Panonijo, torej čez kraje v oglejski cerkveni oblasti. Zaradi tega se Ursus, oglejski patrijarh, pritoži pri Karolu Vel., in ta razsodi leta 810., da naj je Drava meja med oglejsko in solnograško škofijo.

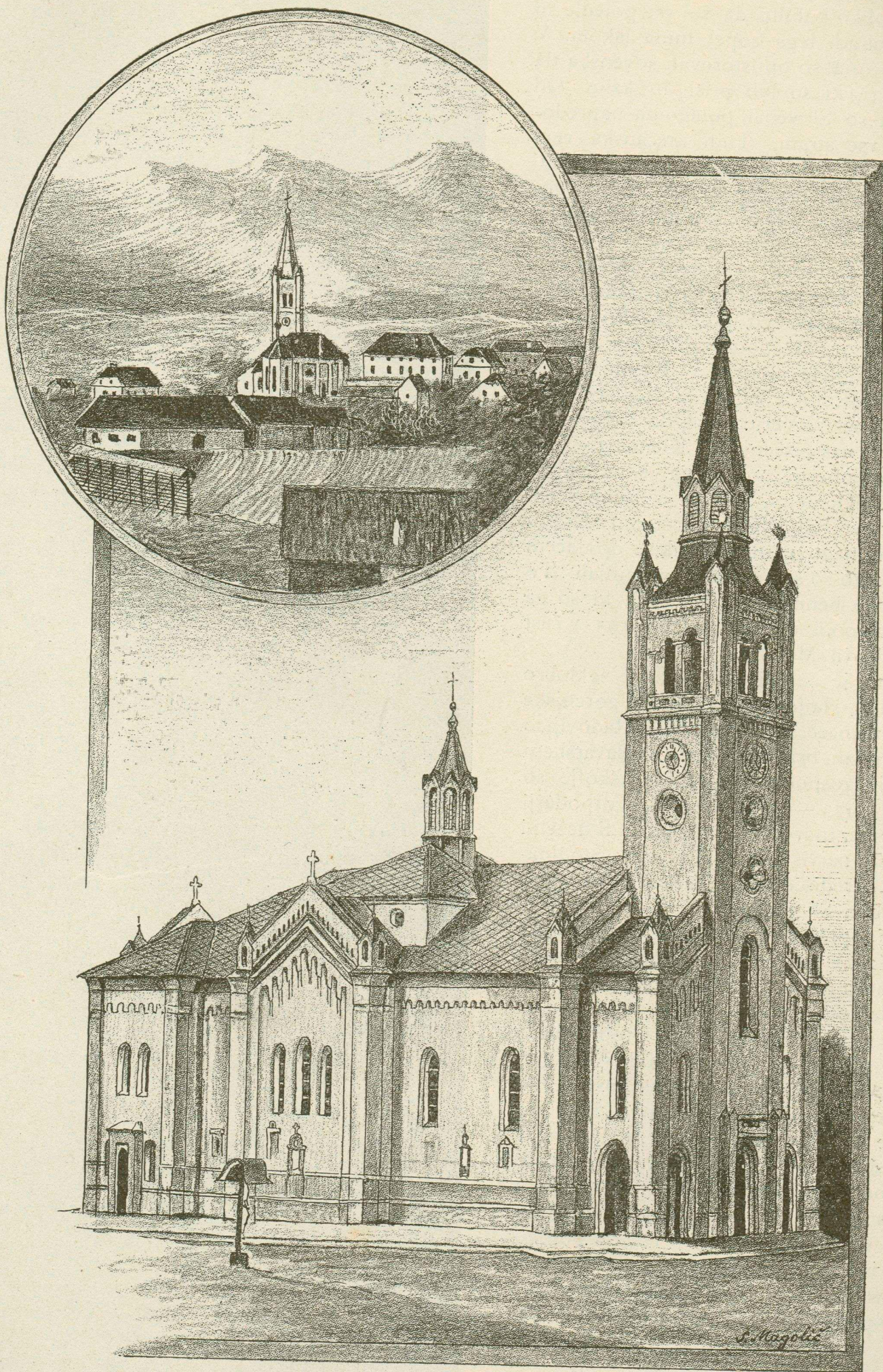
Loški svet je bil torej v oglejski cerkveni oblasti, v svetni pa frankovski. L. 819.—920. so se uprli Frankom, a ti so jih ukrotili, in sicer

Glavni del Škofje Loke. (Po fotografiji Lergetporerjevi.)

¹⁾ Tako sliko vidimo dandanes v cerkvi sv. Lovrenca, mestni podružnici. Naslikal jo je l. 1875 Janez Šubic rajnemu g. Volčiču, kateri jo je pa poklonil cerkvi svojega rojstvenega kraja.

*Srednji
in gotovo
prvotni
grad so
Ursus
pustile
podreči
leta 1892,
glej stran 529*

Sedanja in nekdanja starološka župna cerkev. (Narisal S. Magolič.)

še lože zato, ker je bilo isto leto nerodovitno in jih je potem trla lakota. L. 873. je bilo toliko kobilic, da so vse pojedle in je bila zaradi tega zopet huda lakota. V l. 899.—902. so opustoševali sovenska tla divji Ogri, ki so bili prišli iz Azije. Od tedaj pa so Slovenci polagoma napredovali na vse strani. Tudi krščanska vera se je zdaj bolje utrdila. Jeli so zidati cerkve, razdejane popravljati. Skoro gotovo so zidali v tem času tudi starološko cerkev.

Vesel dogodek za nas je bilo popotovanje bratov sv. Cirila in Metoda v Rim l. 867., ker sta med potoma Slovence v domačem jeziku potrjevala v sv. veri. S seboj sta imela ostanke sv. Klemenca, papeža in mučenika, katere je dobil sv. Ciril na Kerzonezu. Verjetno je, da se je takrat začelo pri nas češčenje sv. Klemenca. Tudi v loški okolici je posvečena jedna cerkev svetemu Klemenču, namreč v Bukovščici. Slovenci so bili hvaležni svetemu Metodu in bratu njegovemu za nauke v domačem jeziku, zato so se jih radi spominjali. To nam priča beneficij v Achenu¹⁾, ki so ga Slovenci ondi ustanovili leta 1495. v čast sv. Cirilu in Metodu.

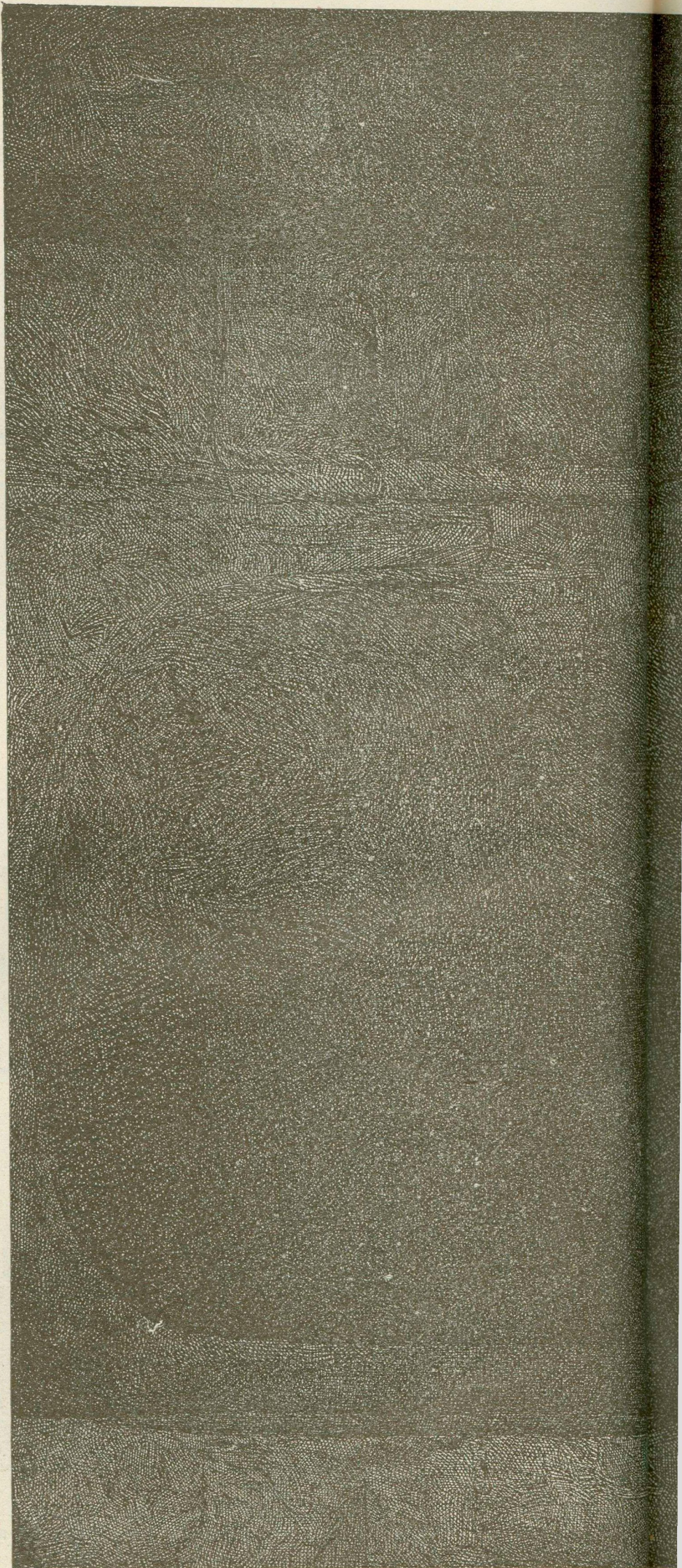
Izmrl je že oni rod, ki se je še dobro spominjal, da je imel velik del gorenjske strani, namreč svet med Idrijo, Radovljico in Bohinjem, brizinške škofe na Bavarskem za svoje gospodarje. Brizinški škofje so bili od l. 973.—1803. ne samo gospodarji tega sveta, marveč dolgo časa tudi deželni knezi in najvišji sodniki svojim podložnikom. Središče tega duhovnega posestva pa je bila Škofja Loka.

Najpoprej je daroval cesar Oton II. dné 30. rožnika leta 973.²⁾ brizinškemu škofu Abrahamu nekaj posestev v „Krajni“, to je na sedanjem Kranjskem.

Svet pa, ki ga je cesar Oton podelil v dar Abrahamu, bil je ta-le: Od izvirka potoka Žabnice (pod sv. Joštom) je šla meja po vrhu hribov nad Selci do Pečane (Rakitovca) in po oni strani v ravni črti proti jugovshodu čez sedanji sv. Lenart do Ljubnika, in ob vodi Sovri na desnem bregu do tje, kjer se Žabnica izteka v Sovro pod Lipico ter ob potoku Žabnici do njenega izvirka. To je bilo torej večinoma porečje selške Sovre, ali svet sedanjih župnij: starološke, selške,

¹⁾ Koch: Chronol. Gesch. Oesterr. str. 38.

²⁾ Beri „Izvestja“ I., str. 57—60. — Zahn: Cod. dipl. A.—Fr. I. in II.

Učenca v Emavsu. (Slikal Rembrandt.)

sorske, dražgoške, bukovške, železniške in šentlenarške.

Dné 23. listopada istega leta je pa cesar Oton pomnožil posestvo z drugim pismom ter meje določil tako-le: Od izvirka Žabnice („Sabenica“) do Pečane („Bocsana“) in dalje do hriba Mladega vrha, izpod katerega izvira potok „Cotabla“ (= Kotavlja, sedaj Hotâveljščica) do tje, kjer se izteka v poljansko Sovro pri Hotavljah. Potem dalje čez Sovro na vrh hriba Vinharskega vrha, ki leži ob strani Poljanščice proti vshodu. Od tod čez Pasjo ravan do gradú „Bosisen“ (Božna) pri Črnem vrhu in dalje čez Osolnik ob bregu Sovre do Stresovega broda (pri Ladiji) in do kranjske ceste (pri Jeperici). Od tod po cesti gori z vštetim krajem „pri Meji“ in gozdom Sorsko Dobravo, dokler se ne zavije pri Bitinju proti izvirku Žabnice. Torej je to svet sedanje mestne, poljanske, javorske, deloma tratarske in reteške župnije.

Cesar Oton III. je dné 1. vinotoka 989. s pismom potrdil dar svojega očeta. V tem pismu so skoraj iste meje našteje, le bolj natanko je določeno, da je proti sorski župniji gosteški potok meja in da je za oral širjave škofovski tudi desni breg Sovre do iztoka v Savo pri Medvodah. Izvzeta pa je last grajščaka Pribislava (na Sovri ali pa na Goričah).

Velik je svet, ki ga je prejel v dar od cesarja brizinški škof Abraham. Vprašati utegne kdo, zakaj se je pač to zgodilo?

Ogri so divjali, morili in požigali ne le na slovenskih tleh, ampak tudi na Nemškem, posebno na Bavarskem, kjer so razdejali tudi Freisingen (Brizing); le samo stolnica je ostala, drugo so vse opustošili. Ko so jih pa l. 955. potolkli na Leškem poji, bila je Bavarska rešena hudega sovražnika. Treba je bilo sedaj lečiti rane, katere je škofiji vsekala sovražna roka. Škof Abraham in njegova dva naslednika Godešalk in Egilbert so bili delavni, pogumni in izredni možje. Bili so z Otoni, kakor tudi z njegovimi nasledniki v prijaznosti, če tudi Abraham ne vedno. Bili so jim v pomoč zoper zunanje sovražnike. Abraham je vrhu tega bil tudi vzgojevalec in prvi svétnik bavarskega vojvode Henrika II. Vse to pa jim je ogladilo pot do cesarske milosti, da so tudi cesarji nasprotno pokazali hvaležnost škofom s tem, da so jim ali podeljevali posebne pravice, ali pa jim dajali kaj sveta v last. In ravno tedaj, ko je bila brizinška škofijska stolica tako potrebna pomoči in gmotne podpore, prejela je po cesarski milosti zemljišča po raznih krajih.

Škof Abraham je bil učen mož in je modro vladal svojo škofijo. Prišel je vendar v nemilost pri Otonu II. zato, ker je bil v zvezi z bavarskim vojvodo Henrikom zoper sinovca Otonovega

ter je l. 976. v Regensburgu vojvodo kronal za kralja. Radi tega je moral v prognanstvo. Najbrže pa je ta čas prebival v Loki ter ljudstvu v domačem jeziku oznanjal nauk božji, zakaj ohranili so se nam iz te dobe slovenski rokopisi in sicer: daljša in krajša očitna izpoved in cerkven govor, najstarejši spomeniki novoslovenskega jezika. Nekateri jih stavijo sicer še za sto let nazaj, drugi jih pa pripisujejo Abrahamu.

Njegovemu nasledniku Godešalku se je še razširilo loško grajščinstvo. Kralj Henrik II. „Sveti“, mu je daroval dné 24. listopada l. 1002. posestvo Stražišče („Strasista“) in ves svet med vodami: Lipnico, Savo in Sovro, zakaj bil mu je jako naklonjen. Prej še, t. j. l. 996., pa je od Otona III. prejel tudi pravico kovati svoj denar, pobirati dac in tržiti.

Njegov naslednik Egilbert ali Adalbert, blag in učen mož, je prejel od Henrika Svetega dné 22. vel. travna l. 1011. trideset zemljišč ob reki Sovri v dar, s čimer se je zopet pomnožil loški svet. Leta 1030. mu je pa Konrad II. potrdil colne, tržne in denarne pravice, katere je bil prejel že njegov prednik.

V loški okolici so izprva imeli še nekateri drugi gospodarji svoja zemljišča. Škofje pa so sčasoma vse pokupili ter tako razširili in okrožili grajščinstvo. Tako je škof Oton II. kot izvrsten gospodar prikupil l. 1215. vasi Gosteče in Pungart za veliko vsoto. Dné 24. vinotoka l. 1274. je češki kralj Otakar II. daroval škofu Konradu II. vas Okroglo pri Naklem in mu dovolil več drugih pravic. Kdaj so si pa škofje pridobili žirovsko okolico, ni nam znano.¹⁾

Ko je bilo loško škofovsko posestvo najbolj razširjeno, obsegalo je ves svet, po katerem se stekajo vode v reko Sovro in ob desnih pritokih Save od Kroke do Mavčič. Na oni strani Save se je prištevala le vas Okroglo. Mejne točke so bile te-le: Sedanja deželna kranjskogoriška meja od Podbrda do Spodnje Idrije, dalje kraji: Žerovnica, Zavrac, Hlevni vrh, Goli vrh, Lučne, Pasja ravan, Utošec, Osolnik, Sovra, Medvode, Praše, reka Sava z vštetim Okroglim gori do Olš ali Ovisišča, potok Lipnica, hribje: Jamnik, Rakitovec in Mošec nad Petrovim brdom.

Kdor pozna ves svet, ki ga okrožuje ta meja, lahko ceni velikost loškega grajščinskega posestva. Ob to posestvo so mejila ta-le gospodstva: tolminsko, idrijsko, bistrsko, goriško, kranjsko, radovljiško in blejsko.

Vse to ogromno posestvo je imelo izprva le jedno samo župnijo: „Mater faro“, od koder so hodili duhovniki na vse strani zvrševati duhovna opravila. Sčasoma pa, ko se je ljudstvo

¹⁾ Mnogo listin namreč je še skritih v Monakovem, katere bi nam pojasnile še marsikaj.

namnožilo, domači duhovniki niso bili več kos vsem duhovnim dolžnostim. Zato je bilo potrebno, da so tu pa tam nastavili stalne in samostojne duhovnike.

Vse sedanje župnije v loški dekaniji¹⁾ in tri v idrijski so se izločile iz starološke župnije, najpoprej glavne in večje, iz teh pa potem druge manjše. L. 1417. so imele Poljane že samostojnega duhovnika, Selci l. 1476., Žiri l. 1500. Vse te župnije plačujejo še dandanes starološkemu župniku nekaj namiznine. Iz napominanih pa so se pozneje odločile druge manjše,

¹⁾ Izvzeta je Nova Oslica, katera fara je nastala iz Cirknega na Goriškem l. 1764. — Glej ljublj. šematizem l. 1892.

kakor: Iz poljanske: Stara Oslica l. 1753., Leskovica l. 1762., Javorje l. 1765., Lučne in Trata l. 1788. Iz selške: Železniki l. 1622., Sorica l. 1656., Dražgoše l. 1756., Zali Log l. 1762., Bukovščica l. 1789., Sv. Lenart 1790. Iz Žirov: Vrh l. 1788., Ledine l. 1796. Mesto Loka s svojimi župljani, če tudi je bil ondi l. 1313. že duhovnik Janez kot kapelan, — povzdignilo se je prav za prav šele l. 1804.¹⁾ v samostojno župnijo, odločivše se od Stare Loke. In iz mestne župnije so se povzdignile Reteče leta 1848. v samostojno župnijo. (Dalje.)

¹⁾ Blizu tristo let je bilo mesto Loka vikarijat, popolnoma odvisen od Stare Loke.

Poncij Pilat,

oskrbnik Judeje in sodnik Jezusa, Izveličarja sveta.

(Zgodovinska studija. — Spisal dr. Jos. Léšar.)

(Konec.)

Takega slikajo tudi stari pisatelji, zlasti Jožef Flavij in Filon Aleksandrijski (Philo). Zadnji, ali bolje, kralj Herod Agripa I. (41 do 44 po Kr.) ga imenuje v pismu, katero mu Filon pripisuje, „neupogljivega po značaju in neizprosljivega trdovratneža“¹⁾ ter mu daje o oskrbništvu njegovem jako slabo spričevalo. Očita mu, da je bil podkupljiv, nasilen, grabežljiv, da je grdo ravnal s podložniki, da jih je žalil, da jih je dal mnogo usmrtiti brez preiskave in sodbe, sploh da je bil neznosno grozovit.

Prav tako se nam kaže tudi v sveti, evangelijski zgodovini. „Bili so pa“, pripoveduje sveti Luka v evangeliju (13, 1 in nasl.), „ravno tisti čas jedni tam, ki so mu (Jezusu) pripovedovali o Galilejcih, katerih kri je bil Pilat zmešal med daritvami.“ Iz teh besedij smemo sklepati, da je bil dal Pilat pomoriti več Galilejcev, ravno ko so v templju opravljali daritve, dasi nam zgodovina ni ohranila natančnejših poročil o tem žalostnem dogodku. — Prav tako malo vemo tudi o ustaji, v kateri je bil znani Baraba nekoga umoril. (Prim. Mark. 15, 7; Luk. 23, 19.) Gotovo pa ni bil ta nemir jedini pod Pilatom. Nezadovoljnost ljudstva je čim dalje bolj rasla; ljudstvo je sovražilo ne toliko rimsko vlado, kolikor rimskega uradnika Pilata. O tem se še prav posebno prepričamo iz krivične obsodbe Jezusove in kar je ž njo v zvezi.

¹⁾ „Τὴν φύσιν ἀκαμπῆς καὶ μετὰ τοῦ ἀνθρώπου ἀμελιότητος.“ (Philo, de legatione ad Caium § 38.)

Kakor sicer o velikih judovskih praznikih, bil je prišel Pilat iz Cezareje v Jeruzalem tudi ono veliko noč, ko je moral po previdnosti božji trpeti in umreti za grehe sveta Jezus Nazareški, Sin Božji. Ona velika noč, središče vse svetovne zgodovine, rešilna za človeški rod, bila je usodna in pogubna za Pilata.

Iz evangelijske zgodovine je znano, kako so bili judovski velikaši našega Gospoda ujeli, k smrti obsodili in ga izročili Pilatu, naj bi zvršil nad njim smrtno obsodbo.

Pilat dosihmal ni poznal natančno Jezusa in okoliščin, v katerih je živel. Pač ga je poznal kot učitelja v verskih rečeh in imel ž njim nekako sočutje. O tem se lahko prepričamo iz evangelijev. To sočutje se večkrat javlja v nevolji Pilatovi do Judov in še celó na mestu križanja se je zadrhl nad njimi: „Kar sem pisal, sem pisal. Kaj pa je hudega storil? Nedolžen sem nad krvjo tega pravičnega.“ (Primeri Mat. 27, 18. 22 nasl.; Mark. 15; Luk. 23, 13—16; Jan. 19, 10—13.) Precejšen del te blagohotnosti Pilatove si treba razlagati po njegovi ženi Klavdiji Prokuli. Brez dvoma je dobrosrčna Rimljanka slišala o Jezusovih čudovitih delih, o njegovem vzvišenem nauku; prav gotovo je Jezusa pri kakšni priliki tudi videla in morda se je bila tudi navdušila zanj in za njegove nauke. Kako pretresljiva je njena prošnja, s katero svari moža kot sodnika, naj ne obsodi pravičnega, naj torej ne dá preliti nedolžne krvi.

Da je Pilat Jezusa osebno kolikor toliko poznal, spričuje tudi neko prestaro poročilo, katero nam je ohranil sv. Irenej. (Adv. haer. I. I. c. 25.) Po njej je dal Pilat naslikati podobo Gospoda našega. To sliko je poslal — kakor trdi legenda iz 11. ali 10. stoletja — Pilatov prijatelj Publij Lentul rimskemu senatu s popisom Jezusovim. Ondi je čitati o Jezusu med drugim to-le: „Bil je vitke rasti, prikupljive podobe, častitljivega obraza. Gledajoč si ga lahko ljubil in se ga bal. Lase je imel kodraste, rdečkaste in svetle; padali so mu na pleča, razdeljeni so bili sredi glave po šegi Nazarenčanov. Čelo mu je bilo ravno in jasno; lice nenagubančeno in brez madeža je krasila mila rdečica. Nos in usta so mu bili brez graje; brada gosta in rdečkasta kakor lasje, ne dolga, na dva dela razdeljena, oči pa migljajoče in jasne itd.“¹⁾

Ta opis je sicer sestavljen šele v 11. ali 10. stoletju, bržkone po kaki stari podobi ali po ustnem izročilu. Prav tako sta opisala Gospoda našega sv. Janez Damaščan v 8. in Nicefor v 14. stoletju, le da trdi Damaščan po starem poročilu, da je imel gospod črne lase. Verjetno pa je, da je Pilat, ki je dal po trditvi sv. Justina naslikati Jezusa, napisal tudi poročilo o preiskavi in obsodbi Gospoda našega ter je poslal cesarju Tiberiju ali pa senatu. O takem poročilu govorita že Tertulijan in sv. Justin v 3. oziroma v 2. stoletju. Da je Pilat tako poročilo sestavil in je poslal v Rim, verjetno je že zato, ker so ga Judje natolcevali, da ni cesarju zvest. Saj so mu z besedami: „Ako tega spustiš, nisi cesarjev prijatelj, zakaj vsak, kateri se kralja dela, cesarju nasprotuje“ (Jan. 19, 12.) na tihem pretili, da ga zatožijo v Rimu, če ne izpolni njih volje. Ravnal je le previdno, če je sestavil sam poročilo o obsodbi Jezusovi ter je poslal cesarju, predno so ga tožili Judje. Tako poročilo bi bilo tudi v soglasju z rimskim sodnim redom. Vendar ne iščimo tega poročila v apokrifni knjigi z imenom „Acta Pilati“, ki je bila sestavljena v prvi polovici 2. stol. Dasi se nekateri cerkveni očetje nanjo sklicujejo, vendar so drugi že zgodaj poudarjali, da knjiga ni pristna in torej tudi ne zanesljiva. Res se nahaja razven „Acta Pilati“ tudi neko pismo Pilatovo v raznih izdajah v grškem

in latinskem jeziku, ki ima več cene nego prej imenovana „Acta Pilati“. A kdo more dandanes izpričati, je-li pristno ali ne!

Čudno se nam zdi, kako je mogel Pilat Jezusa obsoditi, ko ga je bil vendar spoznal za nedolžnega, ko je celo izkušal na razne načine osvoboditi ga. Izkušal ga je namreč pomilostiti, vprašajoč Jude, koga naj izpusti po starem običaju (jus aggratiandi), ali Jezusa ali Barabo; dal ga je bičati, s trnjem kronati in vsega razmesarjenega ljudstvu pokazati, da bi tako vzbudil v Judih pomilovanje in usmiljenje. Strah, da ga bodo Judje tožili pri cesarju, da bi utegnil izgubiti dobro službo, nagnil ga je, da je privolil v najkrivičnejšo obsodbo, katero si moremo misliti. Besede: „Ako tega izpustiš, nisi cesarjev prijatelj“ (Jan. 19, 12.), t. j.: ne moreš več biti cesarjev namestnik, nagnile so Pilata, da je bil pravici v obraz, da je obsodil „Pravičnega“. Ker se je bal ljudij, storil je to grozno krivico. Ta strah pa se je porodil iz verske vnemarnosti, ki se nam kaže v vsej nagoti v znanem vprašanju: „Kaj je resnica?“ — Tako je v Pilatu najočitneje obsojena verska vnemarnost. Tu kaže zgodovina, da ni mogoče pošteno živeti brez Boga in Kristusa, brez vere in resnice. Ne, kdor ni pravičen do Boga, ne more biti — vsaj trajno ne — pravičen do bližnjika. Kdor pa ni pravičen do ljudij, boji se jih, in strah ljudij zakrivi največja hudodelstva.

* * *

Pilat je Jude že prej sovražil in zaničeval. Zato pa tudi zanj ni nikdo maral v Judeji, ni ga imel prijatelja; noben sosednji knez ni občeval z njim, Herod Antipa mu je bil celó sovražen. Krivična obsodba Jezusova ni premenila teh žalostnih razmer. Izpolnil je bil sicer strašno zahtevo judovskih velikašev, a ti so ga pač zato zaničevali še bolj kakor preje. Prav zato pa umevamo, da je tudi on Jude vedno bolj sovražil in zaničeval; popadla ga je celo neka posebna strast, škoditi jim na razne načine. A kakor večkrat drugod, zgodilo se je tudi tukaj: Kdor drugemu jamo koplje, pade sam vanjo. Z brezobzirnostjo si je Pilat naposled sam izpodkopal tla. Nesreča mu je to pot prišla iz Samarije.

Samarijani so trdno verovali, da so bile od pradednih časov (Jožef Flavij imenuje Antiqu. XVIII, 4, 1, Mojzesa) na gori Garizim skrite neke svete posode. Neimenovan samarijanski krivi prerok se je bil ponudil (l. 35. po r. Kr.), da hoče one svete reči odkriti, če bi se zbrala velika množica na omenjeni gori. Lahkovernih ljudij se je našlo mnogo: v posameznih oddelkih so se zbirali pri vasi Tiratani, da bi šli od tamkaj skupno na sveto goro gledat in občudovat vsevednost in vsemogočnost prerokovo. Pa predno

¹⁾ Homo quidem staturae procerae, spectabilis, vultum habens venerabilem, quem intuentes possunt et diligere et formidare, capillos vero cirinos et crispas aliquantulum caeruleiores et fulgentiores, ab humeris volitantes, discrimen habens in medio capitis, iuxta morem Nazaraeorum; frontem planam et serenissimam cum facie sine ruga ac macula aliqua, quam rubor moderatus venustat. Nasi et oris nulla prorsus est reprehensio, barbam habens copiosam et rubram, capillorum colore, non longam, sed bifurcatam, oculis variis et claris existentibus etc.“ Prim. Calmet, Dict., čl. Pilat. — Prim. o podobah Kristusovih tudi Fr. Kraus, Roma Sotteranea, str. 297 nasl. Freiburg v Brizgoviji, 1879.

so se jeli premikati na goro, napade jih Pilat z oboroženo četo vojakov in jih deloma pomori, deloma polovi, ostale pa zapodi v beg. Tudi izmed ujetnikov je dal najveljavnejše in odličnejše pomoriti. Samarijani pa, užaljeni zaradi nesreče lahkovernih rojakov, ki niso nič hudega namerjali s procesijo na goro Garizim, zatožijo Pilata pri Viteliju, tedanjem legatu ali namestniku Sirije. Vitelij, ki je bil pozneje v Rimu silno zloglasen zaradi razuzdanega življenja, bil je tedaj še prav dober uradnik in pošten cesarjev namestnik.¹⁾ Grozovitoš Pilatova ga je tako užalila, da Pilata na lastno odgovornost mesto cesarja odstavi od službe ter oskrbništvu izroči začasno nekemu Marcelu. Lahko si mislimo, da se je Pilat jako upiral takemu ukazu Vitelijevega; ali brez uspeha je bil vsak ugovor²⁾, šel je rad ali nerad. Odpravljal pa se je jako počasi; celo leto je preteklo, predno je šel na sramotno pot. Ko je bil še na širnem morju, umre cesar Tiberij (meseca sušca l. 37.).

Tako daleč sega poročilo Jožefa Flavija o Pilatu. Kar bomo še povedali o njem, ni tako trdno ali zanesljivo.

Izvestno je, da je Pilat prišel v Rim, da se je opravičeval ali pred senatom, ali pa pred cesarjem Kaligulo, in da z opravičevanjem ni imel sreče: za svoje krivde v upravi Judeje je bil pregnan v Vienno v Galiji. V pregnanstvu je Pilat skoro gotovo tudi umrl. Nikdar več ne imenuje zgodovina njegovega imena in ne pové nam, kdaj, kje in kako je umrl. Vendar je verjetno krščansko sporočilo, da je v Vienni v norosti umoril samega sebe. (Prim. Evzebij Cezar. H. E. II. 7.)

* * *

Mnogoštevilne pravlјice, ki se tičejo Pilata, delé se lahko v tri dele: a) one, ki govoré o domovini in delovanju Pilatovem; b) one, ki nam opisujejo smrt njegovo, in c) pravlјice o soprogi njegovi Klavdiji Prokuli.

a) O domovini Pilatovi je polna kopa pravlјic, ki pa si v podrobnostih močno nasprotujejo. Po neki jako razširjeni pravlјici je bil porojen v Forchheimu na Bavarskem. Star leoninski verz iz 11. stoletja se glasi:

*Forchhemii natus est Pontius ille Pilatus,
Teutonicae gentis, crucifixor omnipotentis.*³⁾

V prejšnjih časih so kazali v Forchheimu rdeče hlače Pilatove in pripovedovali tu in v sosednem kraju Hausenu o njem mnogo pravlјic.

¹⁾ Tacit pravi o njem v Annal. VI. 32: „Regendis provinciis prisca virtute egit.“

²⁾ „Ὁὕχ θν ἀντεπισθ.“ Jos. Flav. Ant. XVIII. 4. 2.

³⁾ To je: V Forchheimu je bil rojen oni Poncij Pilat nemškega rodú, križalec Vsemogočnega.

V Monumenta Germaniae S. 20, 646 je čitati: Forchheim, ex hoc loco Pilatus domini crucifixor ortus dicitur patre Ato, matre Pila, unde „Pilatus“ est compositum; et terra, ubi natus est, nullum unquam germen gignit; po naše: „V Forchheimu je bil doma Pilat, ki je dal križati Gospoda našega. Ime ima od očeta Ata in matere Pile, iz katerih dveh besedij je zloženo ime Pilat; tla pa, kjer je bil rojen, ne rodé nikdar niti najmanjšega zelišča.“ Vrednost te pravlјice se spozna že od tod, ker je po njej tako čudovito preprosto skovano ime Pilat, čegar materi naj bi bilo ime Pila, očetu pa At.

Druga latinska pravlјica, katero bomo podali pozneje v celoti, imenuje domovino Pilatovo „oppidum Berleich in partibus Babenbergensium“ trdnjavo Berleich v deželi Babenberžanov. Je-li misliti, da je Berleich pokvarjeni Forchheim, ali pa Berneck pri Bayreuthu, to je težko določiti. Dalje so se kosala mesta Moguncija na Nemškem in Vienne in Lyon na Francoskem za čast Pilatovega rojstvenega kraja. Glavna pravlјica o rojstvu in življenju Pilatovem se dá ob kratkem povedati tako-le:

„V Mogunciji je živel kralj At, ki je spoznaval iz zvezd usodo človeško. O priliki nekega lova je čital v zvezdah, da bode dete, katero bi mu bilo rojeno v tem času, mogočno in imenitno. Lepa hči nekega mlinarja, Pila, porodi mu Pilata. Nekoliko let je ostal ta na očetovem dvoru. Ko pa je umoril brata, poslal ga je oče v Rim kot talnika. Radi nekega drugega umora je moral v Pont. Tu je podvrgel tamošnje divje narode rimskemu cesarju: od tod častni pridevek Poncij (Pontius), Pontski. O njegovih slavnih dejanjih je zvedel tudi kralj Herod in takoj si ga je izbral sovladarjem; v kratkem pa ga je Pilat izpodrinil s prestola.

Nastopil je Kristus, umrl na križu, od Pilata obsojen. Ravno v tistih dneh pa je bil cesar v Rimu za smrt bolan. Slišal je mnogo o Jezusovih čudežih in zato je poslal Volusijana (po nizozemski legendi Albana) v Jeruzalem, da mu pripelje preroka. Veronika pripoveduje odposlancu, da je Pilat Sina Božjega umoril, da pa hoče ona ozdraviti cesarja s potnim prtom. Volusijan ukaže Pilata pri tej priči zvezati ter odpotuje z njim in Veroniko proti Rimu. Cesar sprejme Pilata jako nemilostno; čim večkrat pa je govoril s cesarjem, tem prijaznejši je bil cesar z njim. To nepričakovano prijazno obnašanje cesarjevo je prouzročala Gospodova suknja, katero je nosil Pilat na golem telesu.

Ko mu pa slečejo to suknjo, raztogoti se cesar in ga obsodi v smrt. Pilat v tem trenutku usmrti samega sebe. Truplo vržejo v Tiberio, a zaradi tega nastanejo v Rimu viharji in hude ure. Zato izvlečejo truplo iz Tibere, ter je

zanesó v Vienno v Galiji. Tudi tu so nastajali viharji, zato so truplo potopili v Pilatovem jezeru ¹⁾ na Švicarskem. A še tukaj ne dá mirú zli duh —, ki je v trupu; razburkava vodo in nareja viharje na Pilatovi gori. Tako pa bode ostalo do sodnjega dné, dokler bode namreč Pilatovo truplo v onem jezeru.“ Če so vrgli kamen v globino jezera, zašumeli so razburkani valovi, to pa je Pilatov zli duh. Tako je še nedavno trdil švicarski seljak. Umevno je torej, da so pogostokrat obiskovali hrib iz praznoverja. Vlada kantona lucernskega je v neki dobi prepovedala hoditi na hrib. Naravoslovec Gessler si je moral izprositi od vlade posebnega dovoljenja, da je mogel gori priti.

Še mnogo drugih pravljic je razširjenih po Švici o Pilatu, nekatere kar naravnost spominjajo pravljice o večnem Judu. Kakor tava le-tá brez mirú po svetu, ne da bi mogel umreti, in kakor se rad prikazuje, zlasti veliki teden, kot truden, življenja sit starec, tako privleče vsak veliki petek hudič Pilatovo truplo iz jezera, obesi je na ostro pečino ter je umiya. Pa zastonj: ne dá se umiti nesnaga: do sodnjega dné bode hudobec poskušal svojo srečo — brezuspešno.

b) V glavnih potezah smo že označili pravljico o Pilatovi smrti. Vienné na Francoskem je oni žalostni kraj, kjer je umrl Pilat.

¹⁾ Pilatovo jezero in Pilatova gora („Pilatusberg“, čegar najvišji vrhunec se imenuje Tomlishorn in ki je visok 2133 m), imata ime po Pilatu, sodniku Jezusovem. Jezikoslovec J. L. Brandstetter je v posebnem spisu l. 1893 dokazal, da se nahaja ime Pilatovo že leta 1384. v neki svetovni kroniki v zvezi z lucernskim jezerom, a že pred l. 1387. se je preneslo ime na sedanje Pilatovo jezero, ki je med planinama „Bründlen“ in „Oberalp“. Z jezera pa je prešlo ime na hrib, ki se je imenoval prej „Frakmünd“ (mons fractus). — Do sedaj se je obče mislilo, da je ime „Pilatova gora“ nastalo iz latinskega „mons pileatus“ — klobučja gora, ker ima hrib podobo klobuka, ali pa kakor drugi razlagajo, ker se nad hribom radi kopičijo oblaki v podobi klobuka. Res trdi v onem kraju vremenski prerok:

Wenn der Pilatus hat einen Hut,
So ist das Wetter fein und gut.

Na Pilatovo goro vodi železnica, ki prepeljuje v poletskih mesecih mnogo ptujcev. Gori sta namreč dva velika hôtela. 28. avgusta lanskega leta se je vršil na hribu celó shod švicarskih železničarjev. Ob tisti priliki so celó na bližnjih vrhovih prižgali kresove, ki so se videli po vsi severni Švici od Bodenskega pa do Neuenburskega jezera, do 110 km daleč.

Tudi po krščanskem poročilu je umrl v Vienni ali pa v Lyonu. Dolgo so kazali v jednom ali drugem teh mest „prétoire de Pilate“, „tour de Pilate“ in „maison de Pilate“ — sodišče, stolp in hišo Pilatovo.

Zamolčati tudi ne smemo pravljice, po kateri se je Pilat izpreobrn timer postal kristijan ter umrl kot mučenec. Kopti ga časté kot svetnika in ženo njegovo kot svetnico dné 25. rožnika. Seveda moramo takoj pristaviti, da je dal povod tej legendi neki krščanski Kopt z imenom Pilat.

c) Ne toliko pravljica, marveč pobožna legenda se je polastila Pilatove žene Klavdije Prokule. Plemenita gospa krivičnega sodnika je dala dovolj povoda pobožnim pravljicam z vznemirjajočimi sanjami, katere je imela radi Jezusa. Iz teh sanj so se spletle brez dvoma pravljice o Pilatovi nesrečni smrti. Gledé na Klavdijo Prokulo pa so bile ravno one sanje povod, da jo je legenda uvrstila med krščanske svetnice. Mnenje starega krščanskega veka o Klavdiji Prokuli je označil ob kratkem sv. Pashazij Radbert, cerkveni pisatelj IX. veka, tako-le: „Quoniam beatam dicunt Pilati uxorem, quae per visum passa est multa propter Jesum, et recepit per visum, quae erat passa in vita sua.“ (Blaženo imenujejo ženo Pilatovo, ki je v prikazni veliko trpela zaradi Jezusa in je prejela v gledanju, kar je pretrpela v življenju.) — Po že omenjenih, seveda nepristnih „Acta Pilati“ je bil Pilat k smrti obsojen, ker je dal Jezusa križati, a umrl je po krščansko. O smrti njegovi so se prikazovali angeli. To je ženo njegovo, častilko judovske vere in skrivno učenko Jezusovo, tako pretreslo, da je nagle, vendar pa krščanske smrti umrla ter bila z možem vred pokopana. Grška razkolna cerkev slavi njen spomin 27. vinotoka, katoliška cerkev pa je ne časti za svetnico.

* * *

Prereševali smo z zgodovinskega stališča življenje in delovanje Pilatovo in pred vsem smo se prepričali, da se vse, kar vemo iz evangeljske zgodovine o njem, do cela vjema s podatki svetovne zgodovine. In to poživi v nas sveto krščansko vero, posebej še vero v božjo veljavo in resničnost svetega pisma!

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige „Matice Slovenske“ za leto 1893.

Henrik Sienkiewicz: *Z ognjem in mečem*. Povest iz davnih let. Iz poljščine preložil M. M. Ilustroval Emil Zillich. Del III. in IV. V Ljub-

ljani. Založila in na svetlo dala „Matica Slovenska“. Natisnil F. Šimáček v Pragi. 1893. 4°. Str. 213. — VIII. zvezek „Zabavne knjižnice“ prinaša tretji in četrti del Sienkiewiczove povesti „Z ognjem in mečem“. Ocenjujoč lanske knjige „Matice Slovenske“ je „Dom in Svet“ precéj obširno poročal o I. in

II. delu, razpravljajoč zlasti o vnanji obliki in jeziku. Poglejmo letos najpoprej vsebino!

„Z ognjem in mečem“, povest iz davnih let, je zgodovinska povest, a ni zajeta iz časov, ko je bila Poljska na vrhuncu slave in mogočnosti, ampak iz dôbe, ko je država jela čimdalje bolj pešati in slabeti; ona „davna leta“ so zadnja leta vladanja Vladislava IV. (1632—1648) in prva leta, ko je vladal Kazimir (1648—1668). Tedaj so se začeli prepiri med poljsko „šlahto“ in Kozaki, prepiri, ki so kmalu narasli do krute domače vojske, v kateri se je z ognjem in mečem uničil lep kos poljske dežele, tako, da so „volcje bivali po vaseh, a ljudje tulili po gozdih“. To je zgodovinska zaslomba povesti. Za delujoči osebi, zajedno zgodovinski, si je izbral Sienkiewicz Bogdana Hmielnickega, hetmana (vrhovnega poveljnika) kozaškega, izmed „šlahte“ pa Jeremijo, kneza Višniovieckega; glavni osebi v povesti pa sta Jan Skrzetuski, poročnik in verni sluga kneza Jeremije, pa Bohun, privrženec Hmielnickega, ki oba koprnita po „kneginji“ Heleni Kurčevičevi. Le-to razmerje je pisatelj tako umetno vpletel med bitke in zmage, da, čeprav nisi prijatelj popisovanju krutih in krvavih bojov, ponavljajočih se zopet in zopet, čital boš vendar pazno do konca; omilili se ti bodo junaki, in ko prečitaš, zdelo se ti bo, da si celó med postranskimi osebami v povesti dobil novih znancev in da se le težko od njih ločiš, tako n. pr. od Zaglobe, ki je pravi Odisej, ali od „romantičnega viteza“ Longina Podbipięte.

Povest ima še druge vrline. Izborno so zlasti naslikani duševni boji. Hmielnicki se bojuje za prostost in pravice Kozakov; sam sebe hoče pregovoriti, da ima pravico za to, pa oglašja se mu vest, očitajoč mu, da se druži zoper rodne brate z najljutejšimi sovragi Poljske, s Tatarji. A tudi knez Jeremija, strah in groza vsem Kozakom, bojuje silne duševne boje. On gre v boj zoper upornike, požigalce, morilce, a kdo mu je dal oblast? Mirovna stranka v zboru se hoče pogajati s Kozaki. „Kaj pa dela šlahta, ki se shaja k njemu, namestu k vladarjem? Pokorščino lomi. In on — državlján, on — vojak, naj bi stal na čelu brezpravju?“

Iz povesti odsevajo vse žalostne razmere tedanje Poljske, ko so „črvi samovoljstva, nereda in samoljubja glodali deblo poljske ljudovlade“, posebno dobro pa je popisano življenje v Ukrajini.

Upamo, da bo povest blažila čitatele, ker podaja veliko dobrih, vzglednih značajev; rodoljubom kaže, kako naj so jim domovinske koristi pred osebnimi, pisateljem pa, kako naj izkoriščajo v svojih spisih versko prepričanje in versko zavest.

Prevedena je povest prav skrbno. III. in IV. del se tudi glaje čitata, kakor prva dva dela. Ne ugajajo nam pa nikakor ptuji izrazi, kakor jih je „Dom in Svet“ že lani grajal, ki so ostali tudi letos ali pa so se celó z novimi pomnožili, kakor so: nami-

guš-a, odoléti (kos biti), onesmeliti, osledec, pobunjen (pripravljen za upor), podjezd (jezdci, ki pozvedujejo), ponirek, ponuriti, poskudnost, povev vetra, pripriditi (pridobiti), prodek, razdragati, suk-ljati, ščenketanje, švist, švistniti, trkolati, udelnost, vóbeč česa, vshičen, zabavljen (od glagola baviti!), zahrkotati, zdrizati itd. Tudi zveze: miniti koga ali kaj (mesto: memo iti), hoče se komu (mesto kdo hoče) itd. ne doné nikakor domače na naša ušesa. Čitajočemu občinstvu bodo ti izrazi večinoma ptuji in večkrat uzrok, da bo kak oddelek manj umeven. In vendar morata pisatelj in prelagatelj skrbeti, da je spis jase. Naj se prevod ne oklepa tako tesno izvirnika, da bi bil radi tega teman. Saj se prelaga vendar zato, da bi čitalo spise brez težave tudi manj omikano občinstvo. Naj bi tega ne pozabili nikdar gospodje, ki prelagajo spise za „Slovansko knjižnico“ v Gorici.

Marsikatero težavo je bilo treba odstraniti, predno je mogla izdati „Matica“ imenitno Sienkiewiczovo povest in sicer celó — ilustrovano. Slike v III. in IV. delu so bolj lične, kakor v prvih dveh delih. Pokazala je s tem, da teži po napredku in da ji je pri srcu tudi „Zabavna knjižnica“. Bodimo ji torej hvaležni, in tudi oni rodoljubi, ki jim ne ugajajo samo znanstvena dela, naj pristopijo vsaj radi „Zabayne knjižnice“ in pomnože to za naš duševni napredek tako važno društvo.

S.

Poljska književnost.

O pojedynku. Kilka uwag skróślił Ks. Maryan Morawski T. J. prof. Univ. Jag. Kraków. — Drobna knjižica, prikupljiva po obliki in po vsebini. Dvoboj (pojedynek) je danes hudo razširjeno zlo. Živo je potrebno pisati proti njemu. Mnogi pisatelji pravijo: dvoboj je potrebno zlo (malum necessarium). Pa kako more zlo biti potrebno, in more-li biti kaj potrebnega moralno zlo? Vprašanje je nраво- in dušeslovno, vredno premišljevanja. Pisatelj govori v prvem poglavju o zgodovini dvoboja. Dvoboj ni le ostanek, ni zadnji še ne zatrti sled srednjeveških krvavih običajev ali celo starogrmanskih narodov, kakor mislijo mnogi pisatelji. Če bi bil le to, moral bi se od stopinje do stopinje umikati iz društva, ali bi se k večjemu obdržal v enakem stanju. Toda košati se čimdalje bolj. Vendar, pravi, ima tu brez dvoma največjo vlogo zapuščina srednjega veka. V starožitnosti ni govora o dvoboju v današnjem pomenu. Tudi vitez v srednjem veku se ni bil za svojo čast v sedanjem zmislu, še manj pa za svoje maščevanje. Srednjeveški vitez je člen velike versko-viteške bratovščine. Njegov meč je posvečen samo obrani srca, obrani pravice. Šele v 16. stoletju, ko je v ljudeh ostala silovitost iz viteških časov, ko se mogočno razvija individualnost in npravne vezi slabé, začel se je pravi dvoboj. V 17. stoletju je

bil manj v navadi in manj okruten. V 18. stoletju je dvobojevanje kar najlepše cvetlo v tedanjem dvorskem in salonskem društvu. V našem stoletju se je pa razširil in objel vse t. z. razumništvo. V drugem in tretjem poglavju pa pisatelj premišljuje in obsoja dvoboj z nramnega in s pravnega stališča, navaja tudi obsodbe cerkve in papežev, kaže žalostne posledice. — Ali ne bi tudi pri nas dobro došel kakšen tak spis?

Życiorys bł. Rudolfa Akwawiwy i towarzyszy męczenników T. J. przez X. Marcina Czerwińskiego T. J. — Misjonarz Kampanii rzymskiej bł. Antoni Baldinucci T. J. Napisał X.

Marcin Czerwiński. T. J. — Lansko leto so sveti oče Leon XIII. lepo proslavili velezaslužno Jezusovo družbo: proglasili so njene nekdanje člene: slavnega Rudolfa Akwavivo in tovariše mučenike v vshodni Indiji iz 16. stoletja, pa glasovitega misijonarja-čudodelnika rimske Kampanje, Antonija Baldinucci-ja iz začetka 18. stoletja, za blažence in jih postavili na krščanske oltarje. V ličnih knjižicah nam goreči poljski pisatelj-jezuit, (takisto znan po „Albania“, katero smo lani omenili v „Dom in Svet-u“ št. 4.) podaja življenje in delovanje teh blažencev. Knjižico čitaš prav lahko; prav prijetna ti je in vspodbudna.

M. P.

Umetnost.

Ko bi bil kak ptujec dné 12. (ozir. 14.) sušca navzoč v redutni dvorani ljubljanski, ko je koncertovala „Glasbena Matica“ moral bi bil priznati, da Slovenci vsaj v glasbi krepko stopamo za drugimi, srečnejšimi narodi. Res smo se v glasbi zadnje čase jako povzdignili. Po našem prvem glasbenem zavodu smo vstopili v kolo drugih omikanih narodov gledé na proizvajanja glasbenih del, kakor tudi gledé na vkus.

Omenjena dva večera je proizvajala „Glasbena Matica“ veliki Haydnov oratorij: „Stvarjenje“.

Pri „Stvarjenju“ sodeluje velik orkester, mešani zbor in pet solistov: dva soprana, jeden tenor in dva basa. Oratorij se deli v tri velike oddelke. Snov mu je vzeta iz prvega poglavja svetega pisma starega zakona. Gabrijel, Urijel in Rafael recitujejo v presledkih kratko pripoved sv. pisma o stvarjenju sveta. Radovednosti naši nikakor še ne zadošča ta pripoved. Zato je umetniku na pomoč prihitelo pesništvo, ki v vzvišeni besedi slika čustva in misli, katere vzbuja recitovani biblijski tekst. Besede je prvotno sestavil baron van Swieten. slovenski pa jih je priredil E. Gangl.¹⁾

Največje pomembe pri oratoriju in najtežavnejša naloga dirigentova so — zbori. Strmel pa si, vstopivši v redutno dvorano, nad tolikim številom pevcev in pevk, — bilo jih je do 180. Videlo se je, da so vsi navdušeni za umetnost in udani svojemu voditelju. Vodil jih je tako zlahka in mirno v najtežavnejših fugiranih stavkih, kakor da ima pred seboj najizurjenejšo pevske moči. Vsi zbori v „Stvarjenju“ so veličastni in mogočni, — a tudi težavni. Ali gosp. dirigent M. Hubad je premagal vse težave s svojim zborom. „Odločnost motivov, krepost in sigurnost v glasih, blesk sopranov, lepota ostalih treh glasov, točnost v nastavku, omamljivo nijansiranje od najkrasnejšega pianissimo do mogočnih navalov crescendo-a: vse to je sad marljivega, vstrajnega in enakomernega učenja.“ S temi

besedami je izrazil v „Slovcu“ znani glasbeni kritik marljivost in točnost zbora. Mi pa še pristavimo, da le požrtvovalnost gospoda dirigenta in njegova spretnost sta omogočili tako dovršeno izvajanje Haydn-ovega „Stvarjenja“. — Vojaški orkester je zvršil pohvalno svojo nalogo. Gosli so svirale lepo in nežno, flavta čisto in milo; nastop pozaven in trobíl je bil veličasten in točen, dasi je spremljevanje recitativov jako težavna stvar.

Pohvalno omeniti mi je še treh solistov.

Gdčna. Berta Leščinska, operna pevka tukajšnjega slovenskega gledišča, je pela vlogo Gabrijela in Eve. Dasi kot operna pevka ni privajena lahko tekočemu koloraturnemu petju, izvela je svojo jako težavno nalogo v občno zadovoljnost. V ariji (št. 15) je jako srečno izvajala besede:

Škrjanca pesen jutru je v pozdrav,
Ljubezen gruli si golobov par.
Iz grma vsakega zveni
Že drobnih slavcev sladko grlo.

Gosp. Cecil Vašiček, člen tukajšnje opere, se je prav lepo uglobil v oratorijski zlog. Njegov glas je poln, močan bas. Pel je vlogo Rafaela in Adama. Prednašanje njegovo je primerno in blagoglasno. — Najbolj izurjen v oratorijski glasbi, in najlepše je zvršil svojo nalogo priznani naš gosp. A. Razinger. Imel je vlogo Urijela. Recitative je deklamoval s toliko točnostjo, s tolikim čustvom in s tako fino intonacijo, da je popolno zaslužil pohvalo, s katero ga je občinstvo nekaterikrat odlikovalo. Razinger je pevec, ki svojemu dirigentu vsigdar dela veselje.

Opomnim še, da je bila pri obeh predstavah dvorana razprodana. Med navzočimi opazili smo mnogo odličnjakov. Iz mesta in z dežele (!) je došlo dokaj prijateljev glasbe. To pa, menim, je največja zasluga naše „Glasbene Matice“ in to treba poudarjati ob vsaki priliki, da se ji je posrečilo vspodbosti in vneti naše širše občinstvo za prelepo glasbeno umetnost. Zato smemo izustiti, da je bil 12. (ozir. 14.) dan m. m. znamenit za „Glasbeno Matico“.

K

¹⁾ Naprošeni objavimo jih v prih. števil., — danes tega nismo mogli — želeč, da jih spozna občinstvo.

Drobnosti.

Silvio Pellico in Ljubljana. Slavni laški pesnik Silvio Pellico (r. 1789, u. 1854) je znan Slovencem po nekaterih prevodih kakor: Francesca da Rimini, Tomasso Moro in Dei doveri degli uomini. Kot političen zločinec je bil obsojen l. 1820. v ječo. L. 1830 ga je cesar pomilostil. Te žalostne dneve opisuje v knjigi „Le mie prigioni“ (Moje ječe) tako mično in zanimivo, da so le redke knjige, ki bi bolj ogrevale bralčevo srce. Njegova glavna ječa je bila na Spielbergu na Moravskem. Ko se je iz Italije peljal na Moravsko, bil je nekoliko časa tudi na ljubljanskem Gradu. Spomin na ljubljanski Grad nam slika:

„Na večer našega prihoda v Ljubljano in prihodnji dan je prišel povasovat k nam neki gospod, katerega so imenovali mestnega tajnika, če sem prav umel. Bil je olikan in je govoril s čustvom in dostojno o veri. Mislil sem, ni-li duhovnik, zakaj v Germaniji se nosijo duhovniki kakor svetni ljudje. Imel je odkritosrčen pogled, ki vzbuja spoštovanje; obžalujem, da se nisem bolje seznanil z njim, in da sem pozabil v brezmiselnosti njegovo ime.“ (Silvio Pellico: *Le mie prigioni*, gl. 56.) V. S.

Bacili na bankovcih so na novo spoznani in jako nevarni gostje; o njih piše o. Wiesbauer T. J. v listu: „Natur und Offenbarung“. Dva španska poznavalca gljiv sta preiskovala gljive na raznih bankovcih, posebno one, ki se nahajajo na otoku Kubi. Najprej so budili pozornost stari obrabljeni bankovci, ki so težji od novejših. Začuditi se pa moramo, če čujemo, koliko gljivic se nahaja na teh bankovcih. Na enem samem bankovcu so našli 19000 mikrob. Neka vrsta teh gljivic provzroča posebno hitro gnilobo. Ta gljiva utegne škodovati, če pride na odprte rane. Razven te vrste so našli španski učenjaki še osem drugih vrst, ki provzročajo druge bolezni: jetiko, davico, šen itd. Nevarno je torej bankovce držati z ustnicami ali z zobmi. Kako koristno je torej roke umiti si vselej pred jedjo!

Učenjaki v Koreji. Evropci se radi hvalijo, da prinašajo omiko in vedo drugim narodom in jih s tem rešujejo divjaštva. Vendar se primeri včasih, da ravno tisti narodi, katere imamo za najbolj neomikane, cenijo omiko bolj nego Evropci. „Missye Katolickie“ so prinesle zanimiv opis prebivalcev na polotoku Koreji v vshodni Aziji, iz katerega posnamemo to-le črtico o časti, katero skazujejo Korejci vedi:

Okoli svetišč je navadno več hiš, v katerih prebivajo samo taki, ki se pečajo z višjim modroslovjem. Število teh učenjakov je veliko, ki zapusté hrupno življenje in se zapró v svoje sobe,

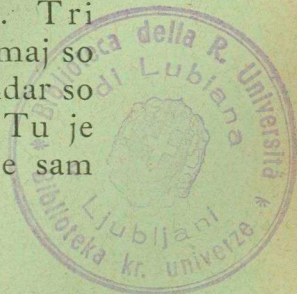
da jih nikdo ne moti pri učenju. Razne izkušnje iz modroslovja, pesništva, zgodovine in kitajskega jezika sme tam delati vsak človek, le mesarji in usnjarji ne, kot ljudje najnižje vrste. Čim več izkušenj ima kdo, tim višje je dostojanstvo njegovo, in tem višjo državno službo lahko doseže. Zato se lahko reče, da le, kdor več zna, uživa tudi večjo čast v Koreji.

Z učenostjo se doseže v Koreji tudi plemstvo, katero pa ni dedno. Ako si je oče pridobil plemstvo, mora njegov sin tudi delati dotične izkušnje; ako jih ne naredi, izgubi plemstvo. Učenjake, ki so dovršili najtežavnejše izkušnje, spoštujejo mestni prebivalci tako, da so srečni, če jih morejo sprejeti v svojem mestu. Takrat postavijo pred mestnimi vrati visok drog, na katerega obesijo velikanskega lesenega zmaja, tako, da se od daleč vidi, kakor bi letel. Sicer je to čudna čast, a čast je vendarle. Mestno prebivalstvo jim tudi vse zaupa. Često pridejo k takemu možu, da naj poravna prepire med njimi, in brez ugovora se udadó njegovemu izreku.

Ali ne bi bilo za marsikaterega evropskega učenjaka dobro, da bi bil rojen v Koreji med Kitajci?

Fotografične razstave. Poslednji čas prirejajo fotografične razstave s posebnim navdušenjem. Ko se je končala razstava v Solnogradu, začela se je že v Hamburgu, in ko niti ta še ni bila zaključena, pričela se je zopet v Parizu. S prvim majnikom tega leta pa se bode priredila v Milanu. Vse te razstave imajo namen: vspodbujati ljubitelje te umetnosti k delu in napredku, občinstvu pa likati vkus ter vzbujati zanimanje za fotografije. Kakor razvidimo iz seznamka fotografične razstave v Hamburgu, udeležilo se je 458 amateurjev (ljubiteljev) iz vseh delov sveta, med njimi 24 iz Avstro-Ogerske, in med temi, žal, samo jeden Slovenec (S. Magolič iz Celja), dasi se nahaja med nami že lepo število spretnih amateurjev, a lepa domovina naša ponuja jim tudi obilo slikovitih krajev. Pogoji vsprejetju pa so tudi jako ugodni, zakaj zahteva se samo umetniška in tehnična dovršenost slik, prostor pa je brezplačen. — Želeti bi bilo, da se tudi v kranjski deželni razstavi priredi oddelek za fotografijo, katere, tako vsaj upamo, bi se udeležilo lepo število naših amateurjev. Tu bi imeli najlepšo priliko spoznavati se med seboj ter vzbuditi v občinstvu zanimanje za fotografijo.

Družina. Kaj je družina? Na to odgovarjam s tem, da se oziram najprej na Boga. Tri osebe so jedno samo bistvo. Od vekomaj so neločljiva, najpopolnejša jednota, pa vendar so osebe in se resnično ločijo med seboj. Tu je Oče, tu je Sin, tu je Sveti Duh. Oče je sam

iz sebe, začetek brez začetka, neskončna moč, veljava, vzrok vsem rečem. In Sin je njegova najistinitejša podoba, sveti Duh pa večna, neminljiva ljubezen. Kakor bi bil trojedini Stvarnik utisnil to jedinstvo in množnost v vse reči, tako se povsodi kaže — družina. V velikanskih svetovih — koliko število in kako lepa jedinstvo! Naše solnce, vlada kakor moder oče svojo družino in ji daje vsega, česar potrebuje. Tudi na zemlji je družin brez števila: v rastlinstvu, v živalstvu, — najlepša pa v človeštvu. Človek je vrhunec vsega stvarstva, družina pa vrhunec in vzor človeške družbe. Čudovita modrost Stvarnikova se kaže v tem, da je ustanovil v človeštvu družino. Ta družina neločljivo več ljudi med seboj, in družina se zopet družina — in tako je naposled vse človeštvo jedna družina.

Izveličar človeškega rodu sam je hotel tudi biti ud družine. Najvzornejša je bila — sveta družina v Nazaretu. Vzorna družina je tudi katoliška cerkev: vse ljudi, vse narode hoče združiti v jedinstvo in jih zvezati s trdno ljubeznijo.

O slovenska družina, ti naša zibelka, raj naše mladosti, naše veselje, naše središče, naša moč, naš ponos, naša nada: Bog te obvaruj in blagoslovi! Če bode srečna slovenska družina, — srečen bode naš narod! Skrbite za naše družine, ako hočete skrbeti prav za narod!

Vera in ljubezen, pogum in potrpežljivost naj so stebri v vsaki slovenski hiši, v vsaki družini.

Spoštujmo družino in jo branimo vsakega zla! Kako časti družino cerkev! Vsaka družina naj časti tudi sama sebe in se spoštuje. Zanesimo to častitljivost tje, kjer pojema! L.

Gmotno stanje pri Slovencih pojema. To je grozno bridko, vendar resnično. Slovenci smo ravnali in delali vedno kakor naši očetje. Bodisi poljedelec, bodisi rokodelc — vsak je hodil po stari poti. Čas nas je prehitel, ptujci so znali med nami polastiti se najboljših dohodkov in domačine so vzeli samo v službo, ali pa še ne.

Uboštvo se širi po Dolenjskem in po Notranjskem. Ljudje so deloma sami krivi, deloma nesrečni. Narodnjaki, preiskujmo, kako bi se dalo pomagati najprej kmetu, potem malemu obrtniku! Posamezni stanovi pojó sami sebi slavo, a jaz bi jo pel, ko bi bil pesnik, kmetu. Saj je še sedaj moje veselje in moje najlepše spominjanje v tem, da sem preživel prva leta kot kmečki sin v kmečki hiši.

Ali ni obžaloval naš prvi pesnik, zakaj ni ostal kmet? Naše slovstvo naj povzdiguje kmečki stan in ga tudi poučuje, da si gmotno opomore. To je prava podlaga za narodni napredek.

L.

Avstrijski glasbenik Josip Haydn (1732 do 1809) je zložil „Stvarjenje“ v svojem 65. l.

s tolikim ognjem, kakoršen se nahaja komaj v mladeniških prsih. On sam je večkrat vodil to delo v koncertih, in poslušalci so bili često ganjeni do solz. Haydn sam pravi, da mu ni možno popisati čuvstev, ki so ga navdajala, kadarkoli se je lepo obneslo. Občinstvo je pazno in mirno poslušalo, kakor v cerkvi. „Zdajci“ — pravi sam — „me je mraz izpreletel po celem telesu, kmalu zopet me je prevzela grozna vročina, in bal sem se, da me ne zadene kap.“ In koliko je deloval njegov duh pri tem delu, povzamemo zopet iz njegovih besedij: „Nikoli nisem bil toliko pobožen, kakor v dobi, ko sem stvarjal „Stvarjenje“. Vsak dan sem pokleknil in prosil Boga, naj mi dá srečno zvršiti to delo.“ — In ustvaril je „Stvarjenje“, ki spada za vselej med klasiške glasbotvore; zvršil je delo, na katerem bi oko najizurjenejšega glasbenika zastoj iskalo marog ali nedostatkostij, delo, katero smo morda čuli že pogosto, a nam vendar še vedno vzbuja novega zanimanja. Haydnova glasba v oratoriju je tako značilna, da iz nje, ako bi tudi ne čuli besedij, lahko posnamemo, kaj je umetnik hotel izraziti. Ti akordi v orkestru in v zborih, ti glasi v solih kar oživé pred našim duhom. Ko poslušamo posamezne dele „Stvarjenja“, ne vemo, kaj bi bolj občudovali, ali impozantno sestavo trizvokov, ali milobne melodije solistov, ali moč in krasoto zborov. K.

V seji mestnega sveta ljubljanskega dne 12. decembra l. 1893. se je dovolilo časopisu „Fremdenzeitung“ v Solnogradu 75 gld. podpore in 90 gld. za napravo klišeev s pogojem, če dovoli dež. odbor jednako vsoto. „Dom in Svet“ namerja tudi objaviti, kadar bo mogel, več slik s spisom o Ljubljani. Kdo vé, ali bi dobil od mesta in dežele kaj podpore za napravo klišeev, ko bi prosil zanjo? Če „Fremdenzeitung“, tako razširjen in bogat list, prosi podpore, kako bi je šele potreboval naš revni „Dom in Svet“, o katerem se lahko reče, da si ž njim v potu svojega obraza nihče niti kruha ne služi.

Za posnemanje. „Vesna“ št. 3 prosi svoje naročnike tako-le: „Svoje naročnike, zlasti pa slovenske velikošolce in srednješolce prosimo, da širijo in priporočajo naš list, kjerkoli možno. Spretno in živahne agitacije treba i našemu listu. Kadar bodo premagani vsi predsodki in gmotne težave, tedaj šele bode možno popolno uspevanje. Naj bi torej naši cenjeni naročniki zahtevali povsod (n. pr. v kavarnah, čitalnicah, bralnih društvih itd.) i „Vesno“. Čim večje število naročnikov-plačnikov, tem boljša bo vsebina „Vesne“ in tem odločnejše njeno zastopanje interesov slovanskega dijaštva.“ — Tudi sebi želimo take pomoči, tembolj, ker ne zastopamo nobenih posebnih „interesov“, ampak delamo za ves slovenski narod.